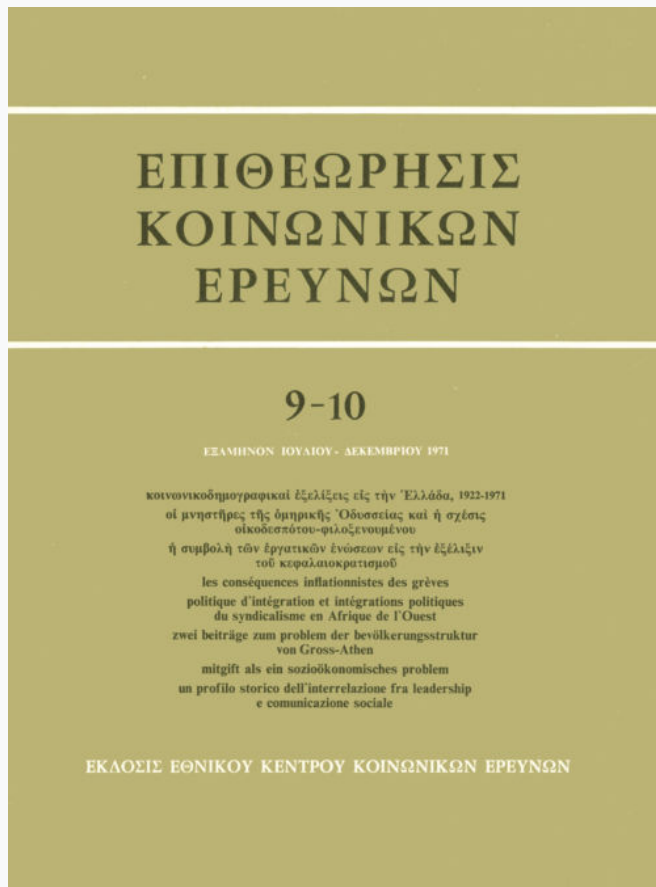

The Greek Review of Social Research

Vol 9 (1971)

9-10

Η συμβολή των εργατικών ενώσεων εις την εξέλιξιν του κεφαλαιοκρατισμού

Θεόδωρος Κόνιαρης

doi: [10.12681/grsr.377](https://doi.org/10.12681/grsr.377)

Copyright © 1971, Θεόδωρος Κόνιαρης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Κόνιαρης Θ. (1971). Η συμβολή των εργατικών ενώσεων εις την εξέλιξιν του κεφαλαιοκρατισμού. *The Greek Review of Social Research*, 9, 84–94. <https://doi.org/10.12681/grsr.377>

ή συμβολή τῶν ἐργατικῶν ἐνώσεων εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ

ὑπὸ
Θεοδώρου Κόνιαρη

εἰσαγωγή

1. Αἱ ἐργατικά συνδικαλιστικά ἐνώσεις ἀπὸ τῆς ἐμφανισέως τῶν ἐντὸς τοῦ κοινωνικοοικονομικοῦ συστήματος τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ (capitalism) προκαλοῦν πολλὰς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν εἰς τὴν ἱστορικὴν τῶν ἐξέλιξιν, τὴν φύσιν καὶ τὰ χαρακτηριστικά τῶν, τὰς ἀρχάς, τὴν ἀποστολὴν τῶν, τὰ μέσα δράσεως, τὸ μέλλον τῶν.

Ὅργανοῦμεναι εἰς ὅλας τὰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας ἐξηπλοῦτο ὁ κεφαλαιοκρατισμὸς καὶ διατηροῦμεναι μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, παρὰ τὰς κριτικάς τὰς ὁποίας ἐδέχθησαν καὶ δέχονται, ἐπέτυχον σήμερον νὰ θεωροῦνται ἀπαραίτητον στοιχεῖον κοινωνικῆς, οικονομικῆς, ἀλλὰ καὶ πολιτικῆς διαρθρώσεως τῶν κεφαλαιοκρατικῶν χωρῶν.

Κατὰ τὴν κρατοῦσαν εἰς τὴν ἐπιστήμην ἄποψιν, ὁ ἐργατικὸς συνδικαλισμὸς ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα ἐπιδράσεων ἀναγκῶν καὶ ἱκανότητων, διὰ πρώτην φοράν ἐμφανισθεισῶν ἐντὸς τοῦ κοινωνικοοικονομικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν αὐτὸν. Εὐλογον, ἐπομένως, γεννᾶται τὸ ἐρώτημα ἂν καὶ οὗτος ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ συστήματος τούτου, ἦτοι: Ὁ ἐργατικὸς συνδικαλισμὸς συνέβαλεν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τὴν ὁποίαν ὑφίσταται ὁ κεφαλαιοκρατισμὸς ἀπὸ τῆς ἐμφανισέως του μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ συγχρόνου νέου βιομηχανικοῦ κράτους;

Μέχρι σήμερον ἡ θεωρητικὴ ἔρευνα, ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν συμβολὴν τῆς ἐργατικῆς ἐνώσεως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς δομῆς, ὑπῆρξε λίαν περιορισμένη. Ὡς ἐκ τούτου, παρίσταται ἀναγκαία ἡ διερεύνησις τοῦ θέματος τούτου βάσει καθαρῶς ἐπιστημονικῶν κριτηρίων. Τὴν ἀνάγκην ταύτην καθιστᾷ σκόπιμον καὶ ἡ παντελῆς ἀπουσία διερευνήσεως τοῦ θέματος ἐν Ἑλλάδι.

Ἀπάντησις ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω ἐρωτήματος θὰ δοθῇ εἰς τὰς ἐπομένας παραγράφους, εἰς μίαν προσπάθειαν ἐπεξεργασίας τούτου ἐξ ἐπόψεως οὐσιαστικῆς κοινωνικοπολιτικῆς.

Ἐν τοῖς ἐπομένοις, μετὰ σύντομον ἀνάπτυξιν τῶν δύο εἰσαγωγικῶν ἐννοιῶν, τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ καὶ τῆς ἐργατικῆς ἐνώσεως, ἀκολουθεῖ ἀνάλυσις τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐργατικῆς ἐνώσεως ἐπὶ τοῦ μεταβαλλομένου συστήματος τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ καὶ καθ' ὅλα τὰ στάδια ἐξελιξέως αὐτοῦ.

Ι. βασικαὶ ἔννοιαι

2. *Κεφαλαιοκρατισμὸς*. Πρὸ τοῦ 16ου αἰῶνος ἡ κοινωνία συνετίθετο ἀπὸ τὰς διαφόρους τάξεις.¹ Τὸ ἄ-

1. Αἱ σημεριναὶ ἐργατικά κλάσεις, ἦτοι ἡ ἐργατικὴ καὶ ἡ ἐργοδοτικὴ, ὡς καὶ τὰ μεσῆα κοινωνικά στρώματα, εἶναι δημιουργήματα τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ καὶ σαφῶς διακρίνονται τῶν τάξεων τῶν πρὸ τοῦ 16ου αἰῶνος κοινωνιῶν (Β. Βογατζῆ: *Παραδόσεις κοινωνικῆς πολιτικῆς*, Θεσσαλονίκη 1959, πολυγραφήμενα, σ. 39 ἐπ.).

τομον έδρασευτο υπό τών διαφόρων μερικών και καθολικών κοινωνικών μορφών εις τὰ ζητήματα τής πίστεως, τής ήθικης, τής κοσμοθεωρίας,¹ και ό κύκλος δράσεως τούτου ήτο αύστηρως καθωρισμένος, πάντοτε έντός τής κοινωνικής τάξεως όπου έγεννήτο και έπρόκειτο νά άποθάνη.

Πνευματική κυρίως αντίδρασις, διαμορφωθεΐσα άκριβέστερον άπό τής έποχής τής Άναγεννήσεως, συντελέσεν εις τήν τοποθέτησιν όλων τών άνωτέρων και κατωτέρων κοινωνικών μορφών, ήτοι κράτους, οικογενείας, κοινωνικής τάξεως, συντεχνίας, κτλ., εις θέσιν έξυπηρετήσεως του άναγνωρισθέντος άτόμου, οικοδομηθέντος ούτω του φιλελευθερισμού.

Η είσαγωγή μηχανών εις τήν παραγωγικήν διαδικασίαν δέν άργει νά άκολουθήση. Αί μηχαναί είναι έκειναι αί όποιαι κυρίως ώδήγησαν εις τελείαν διάσπασιν τās προϋπαρχούσας ένότητας χώρου εργασίας και χώρου διαβίωσης,² ώς έπίσης κεφαλαίου—χου και έπιχειρηματίου, και προητοίμασαν τήν βιομηχανικήν έπανάστασιν, ή όποία έγκαθιδρύθη εις τήν Άγγλιαν.³

Περί τού τέλους του 18ου και τās άρχάς του 19ου αΐωνος, ός τής παραγωγικός έπιτυχοϋς χρησιμοποίησε και τής άτμομηχανής, έχομεν εις όλον τόν προηγμένον κόσμον τήν άναγνώρισιν και καθιέρωσιν πλέον του καπιταλισμού ή κεφαλαιοκρατισμού—κατά τόν Sombart πρόκειται περί τής ένάρξεως τής περιόδου του ύπερκεφαλαιοκρατισμού— με τὰ ιδιαίτερα του χαρακτηριστικά γνωρίσματα⁴ συνεχώς μεταβαλλόμενα άπό του 1914 μέχρι σήμερα τόνσον, ώστε ό Άντρέ Μαρσάλ εις τού έργον του «Περί τών διαβρωτικών παραλλαγών του κεφαλαιοκρατισμού» αναφέρει ότι ό κεφαλαιοκρατισμός συμβιβάζεται μετά πολλών τύπων πολιτικών, νομικών και οικονομικών διαρθρώσεων, μεθ' όλοκληρου κλίμακος σχημάτων, άπό του πλέον φιλελευθέρου έως τής έν μέρει σχεδιασμένης οικονομίας, μετά τής έξίσωσης τών εισοδημάτων, άλλ' έπίσης και μετά τής μεγάλης άνισότητός των.⁵

Ό κεφαλαιοκρατισμός,⁶ συμπερασματικώς, είναι

1. Β. Βογιατζή: 'Ελευθερος άναγωνισμός και ιδιωτική πρωτοβουλία, Μ. Τριανταφύλλου, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 3.

2. Ούτως έδιομορφήθη ό τύπος του έξηρημένου εργαζομένου, ό όποιος εργάζεται δι' ένα ζέον σκοπόν με ζένα παραγωγικά μέσα.

3. Lady Williams: *The coming of the Welfare State*, London, G. Allen and Unwin Ltd. 1967, σ. 18.

4. Β. Βογιατζή: *Τί είναι ή συμμετοχή και πώς εφθάσαμεν εις αυτήν*, Έλληνική έταιρεία οικονομικών έπιστημών, Άθήνα 1961, σ. 400.

5. Μ. Grouzet: *Παγκόσμιος Ιστορία πολιτισμού*, τόμος Ι, μετάφρασις Α. Κάβουρα, Συρόπουλος-Κουμουνδούρας, Άθήνα 1959, σ. 1305.

6. *Everyman's Dictionary of Economics*, London, J.M. Dent and Sons Ltd. 1965 υπό capitalism., G.D.H. Cole: *An Introduction to Trade Unionism*, G. Allen and Unwin Ltd., London 1955, σ. 13, Σ. Κ. Πουλόπουλος: Θεωρητική Οικονομική Γλωσσάριον, Σάκκουλα 1965, σσ. 103 έπ., Δ. Ι. Δελιβάνη: Παραδόσεις θεωρητικής πολιτικής οικονομίας, 1971, σ. 57.

τό κοινωνικόν σύστημα εις τό όποιον τό κεφάλαιον άνήκει εις ιδιώτας⁷ και ή εργασία εκτελείται ουχί ώς έθιμική ύποχρέωσις ή ώς άνταπόκρισις εις διαταγάς, άλλά δι' ύλικίας άπολαβας υπό έν σύστημα έλευθερίας συμβάσεως.⁸

3. *Εργατική ένωσις*. Η έκφρασις «εργατικών συνδικάτων» ή «εργατική ένωσις» ή «συνδικαλιστική ένωσις» ή απλάς «ένωσις» (Trade Union,⁹ Labor Union, Syndicate), σημαίνει μίαν όργάνωσιν εργαζομένων, ήμερομισθίων ή μισθωτών,¹⁰ εις μίαν ή πλείονας άπασχολήσεις, συνιστωμένην κυρίως έπί σκοπώ προστασίας και προαγωγής τών οικονομικών συμφερόντων τών μελών, έν συνταρτήσει προς τήν καθημερινήν των άπασχολήσιν, και έχουσαν κύριον μέσον δράσεώς της τās συλλογικάς διαπραγματεύσεις.¹¹ Η προαγωγή τών οικονομικών συμφερόντων τών μελών δέν είναι άναγκαΐον νά άποτελή τόν μοναδικόν σκοπόν τών ένώσεων, καθ' ότι πολλαί ένώσεις πράττουν πολλά τὰ όποια είτε εβρίσκονται έξω του κύκλου του άντικειμενικού του σκοπού, είτε συνδέονται μόνον προς αυτόν έμμέσως. Αί ένώσεις δροϋν έξουσαι ός άντικειμενικόν σκοπόν τήν καλύτεραν διαμόρφωσιν τών συνθηκών άπασχολήσεως τών μελών των και παραλλήλως έπιδιόκουν τήν προχρήν κοινωνικών όφελεμάτων εις ταυτα, ός και τήν έξασφάλισιν προστασίας τούτων εις καταστάσεις επαγγελματικών κινδύνων ή λοιπών άντιξοοτήτων.

Όπου αύται είναι Ισχυραί και έχουσι κερδίσει τήν άναγνώρισιν τής κοινής γνώμης, τών κυβερνήσεων και τών εργοδοτών, εκπροσωπούνται εις συμβούλια και έπιτροπάς άσχολούμενας με αίτήματα κοινωνικής πολιτικής,¹² εις τινας δέ περιπτώσεις λαμβάνουν μέρος εις τόν έλεγχον τής διευθύνσεως τών βιομηχανικών έπιχειρήσεων¹³ ή συμμετέχουν εις επεξεργασίας σχεδίων άφορώντων εις θέματα,¹⁴ ώς ή αύξη-

7. Δυνατόν νά άνήκη έπίσης εις τό κράτος, εις συνεταιρισμούς, εις όργανώσεις, κτλ., άλλά κυριαρχεί τό ιδιωτικόν κεφάλαιον.

8. Εις τό φεουδαλικόν σύστημα είχομεν άντι έλευθερίας συμβάσεως τήν προσωπικήν κατάστασιν, σφωδρά καθοριζόμενην υπό τών κοινωνικών μορφών τής έποχής.

9. *Everyman's Dictionary*, ένθ' άν., υπό Trade Union., G.D.H. Cole, ένθ' άν., σ. 13.

10. Αί ένώσεις είναι δυνατόν νά διακριθούσι εις όμοιοεπαγγελματικές, εις ένώσεις εργαζομένων εις τήν αυτήν έπιχείρησιν, εις έπιστημονικάς, ειδικευμένον, άνειδικεύτων εργατών, εργαζομένων γραφείων, ύπαλλήλων, έξέ έτέρας δέ άπόψεως εις πρωτοβαθμίας, όμοσπονδίας, εργατικά κέντρα, συνμοσπονδίας και διεθνείς.

11. 'Ιδε και Ν. Δ. 890/28 Μαΐου 1971 «Περί επαγγελματικών σωματείων και ένώσεων».

12. 'Ιδε και Λουκά Π. Πάτρα: *Σχεδιασμός τής κοινωνικής πολιτικής*, Έλλην. Έκδοτ. Όργανισμός, σ. 16 έπ.

13. *Τί είναι ή συμμετοχή...*, ένθ' άν., σ. 413 έπ.

14. Αί λειτουργία αύται τών ένώσεων έχουσι άναπτυχθή ταχέως, κατά τὰ πρόσφατα έτη, εις τās χώρας όπου είναι Ισχυρώς όργανωμέναί με άποτελέσμα τήν δημιουργίαν προβλημάτων άφορώντων εις τήν πολιτικήν και τās μεθόδους των (Cole, ένθ' άν., σ. 13).

σις τῆς παραγωγῆς, τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐπιχειρήσεως, ἢ ἡ πρόληψις ἀτυχημάτων.

II. αἱ μορφαὶ

A. Πρώτη περίοδος

4. *Πρώιμος κεφαλαιοκρατισμός.* Κατὰ τὸν Sombart,¹ ὁ πρώιμος κεφαλαιοκρατισμός ἐπεκτείνεται γενικῶς μὲν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1250 μέχρι τοῦ ἔτους 1850 περίπου, εἰδικώτερον δὲ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1450 μέχρι τοῦ ἔτους 1750, ὁπότε ἀρχεταὶ διαμορφούμενος κυρίως εἰς Ἄγγλιαν ὁ ὑπερκεφαλαιοκρατισμός.²

Ἐν ἀρχῇ ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς νέας ἀγροτικῆς ἐκμεταλλεύσεως,³ ἢ ὅποια εἰσάγει καινοφανεῖς μεθόδους παραγωγῆς, ἀνεύειν ἐν τούτοις οὐδεμιᾶς μειώσεως τοῦ ρόλου τὸν ὅποιον διατηρεῖ ὁ συντελεστής «ἐργασία» ἐναντι τοῦ συντελεστοῦ «κεφάλαιον»⁴ κατὰ τὸν συνδυασμὸν τῶν εἰς τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν.

Ὁ κεφαλαιοκρατισμός, ὡσαύτως, προωθεῖ τὸ ἐμπόριον καὶ δημιουργεῖ ἢ βελτιώνει τὰ ὑπάρχοντα συστήματα χρηματοδοτήσεως. Κυριαρχοῦσα μορφή ὀργανώσεως τῆς παραγωγῆς εἶναι ἡ σχετικῶς μικρὰ ἐπιχείρησις.

Ἡ δημιουργία ἀγορᾶς πλήρους ἀνταγωνισμοῦ, συντελεῖ εἰς τὴν διαμόρφωσιν σχέσεως ἰσοτιμίας μεταξὺ προσφερόντων ἐργασίαν ἐργατῶν καὶ ζητούντων ἐργασίαν ἐργοδοτῶν.

Τοῦτο ἀποτελεῖ συνέπειαν τῆς καταργήσεως τῶν προνομίων ὀρισμένων ἰσχυρῶν κοινωνικῶν ὁμάδων συγχρόνως μετὰ τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ παλαιοῦ ταξικοῦ κοινωνικοοικονομικοῦ συστήματος.

Τὸ κοινωνικὸν σύστημα τῶν κεφαλαιοκρατισμῶν τῆς μικρᾶς ἐπιχειρήσεως καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, ἀπολαμβάνει τῆς νομικῆς προστασίας τῶν κρατῶν, τὰ ὅποια ταυτοχρόνως ἀποφεύγουν νὰ παρεμβαινὺν τυχαίως καὶ σποραδικῶς εἰς τὴν αὐτορρυθμιζομένην, βάσει προὔπαρχούσης νομικῆς ρυθμίσεως,⁵ λειτουργίαν τούτου, ὑπὸ τὸν ἐλεύθερον ἀτομικὸν ἀνταγωνισμὸν καὶ τὰς βελτίκας ἀρχὰς του.⁶

Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πρώιμου κεφαλαιοκρατισμοῦ ἔχομεν καὶ τὴν γένεσιν τῶν πρώτων ἐνώσεων.

1. Γ. Χαριτάκης: *Ἱστορία κεφαλαιοκρατισμοῦ* (περίληψις ἔργου Sombart), Α. Παπαζήση, Ἀθήνα 1941, σ. 32.

2. Περὶ τὸ 1850 ἀνακαλοῦνται οἱ νόμοι οἱ ἀπαγορευόντες τὰς ἐπαγγελματικὰς ἐνώσεις καὶ συνεπῶς (τοῦλάχιστον εἰς μερικὰς χώρας) αἱ ἀπαγορεύσεις τῶν ἀπεργιῶν (J. R. Hicks: *The Theory of Wages*, Macmillan, London 1968, σ. 163).

3. Διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἢ ὅποια εἶναι καὶ ἡ πρώτη χώρα ἣτις θὰ ἐκμηχανισθῆ ἄργότερον, ἀλλ' ἐνωρίτερον ὄλων τῶν ἄλλων χωρῶν.

4. Α. Ν. Δαμασκηνίδου: *Οἰκονομικὴ τῶν ἐπιχειρήσεων*, Θεσσαλονικὴ 1963, σ. 87 ἑπ.

5. Δ. Ι. Δελιβάνη: *Παραδόσεις ἐφηρμοσμένης πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ νομισματικῆς πολιτικῆς*, Δ' ἔκδοσις, Σάκκουλα, 1971, σ. 23.

6. Διεθνῆς Γραφεῖον Ἐργασίας: *Ἡ συνδικαλιστικὴ ἐλευθερία*, μετάφρασις Α. Κυριακοπούλου, Ἀθήνα 1965, σ. 14.

5. *Ἡ ἐφήμερος ἐργατικὴ ἔνωσις.* Ἡ γεωργικὴ ἀπασχόλησις ἀπέτελε τὴν πλέον διαδεδομένην παραγωγικὴν δραστηριότητα κατὰ τὴν περίοδον τῶν πρώιμου κεφαλαιοκρατισμοῦ, ἢ δὲ διακίνησις τῶν ἐργαζομένων ἦτο κατ' ἀρχὰς σχεδὸν ἀνύπαρκτος λόγῳ τῶν ὑψηλῶν μεταφορικῶν ναύλων, τὰ ὅποια μόνον οἱ ἀνηκότες εἰς τὰς πλουσίας τάξεις ἠδύνατο νὰ καταβάλλουν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους αἱ βιοτεχνικαὶ κυρίως καί, πολὺ ἄργότερον, αἱ βιομηχανικαὶ ἐπιχειρήσεις ἦσαν μικροὶ ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ τὸ ἐπαγγελματικὸν ἐπίπεδον τῶν ἐργαζομένων εἰς αὐτὰς ἦτο ὑψηλὸν καὶ ἐπετυγχάνετο κατόπιν μακρᾶς μαθητείας πλησίον ἐργοδοτοῦ, ὁ ὁποῖος ἦσκει καὶ ὁ ἴδιος τὸ ἐπάγγελμα. Συνήθως οἱ μαθητευόμενοι καὶ οἱ ἐργάται ἔζων ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ ἐργοδοτοῦ καὶ διητόντο εἰς τὴν κοινὴν τράπεζαν, ὡς μέλη τῆς οἰκογενείας του.

Κατὰ τὸν Engels,⁷ ὁ ὁποῖος περιγράφει τὴν κατάστασιν τῶν ἄγγλων ἐργατῶν ὑφαντῶν-καλιεργητῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης, οἱ ἐργάται ἔζων κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ὑπαίθριον ἐγγὺς τῶν πόλεων, ἢ δὲ φυσικῆ τῶν διάπλευσις ἦτο ἐλάχιστα ἢ οὐδόλας διάφορος τῶν γειτόνων τῶν, τῶν χωρικῶν. Ἡ ζωὴ τῶν ἦτο ἠθικὴ καὶ ἡσυχος, καὶ διήγον ταύτην ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ ἐντιμότητι, ἐξ οὗ καταφάνεται καὶ ἡ σπουδαίτης ἰδίως τῆς θρησκείας, ὡς παράγοντος πολιτισμοῦ, εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ κοινωνικοοικονομικοῦ συστήματος τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ.⁸ Ἐργοδοταὶ καὶ ἐργάται εἶχον τὰ αὐτὰ συμφέροντα καὶ οὐδὲν κώλυμα ὕφιστατο διὰ τὸν ἔμπειρον ἐξειδικευμένον ἐργάτην νὰ προάγεται εἰς συντεταίρον τοῦ ἐργοδοτοῦ ἢ νὰ δημιουργῆ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐπιχείρησιν, ἣτις ἀπήτει ἐλάχιστον κεφαλαιοχρῆσιν ἐξοπλισμῶν.

Τὰ συνήθη προβλήματα τῆς ἐργασίας συνεχεζήτουδον εἰς τὴν κοινὴν τράπεζαν τῆς οἰκίας τοῦ ἐργοδοτοῦ. Ἄλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ, ἢ συγκέντρωσις τῶν ἐργαζομένων εἰς «ταβέρνας» καὶ ἄλλους κοινούς χώρους, ὅπου συνεχεζήτουδον τὰ διάφορα θέματα τὰ ὅποια τοὺς ἀπασχόλουν, ὠδήγηε τούτους εἰς τὴν ἐκφρασιν γνώμων καὶ διατύπωσιν ἀπόψεων περὶ ἐξευρέσεως τρόπων βελτιώσεως, ἰδίως, τῶν ὄρων ἀπασχολήσεώς των καὶ θεραπειᾶς ἄμεσος ἀνάγκης, ἢ ὅποια παρουσιάζετο εἰς τινὰ ἐκ τούτων. Οὗτος ἐδημιουργοῦντο αἱ πρῶται ἐνώσεις ἐπὶ τοπικῶς καθαρῶς βάσεων με ὀργανωτὰς ἑσπερήμενους καὶ τῆς στοιχειώδους συνδικαλιστικῆς ἔμπειρίας.

Διὰ πρώτην φοράν αἱ ἐνώσεις ἐνεφανίσθησαν ὡς

7. Λουκᾶ Π. Πάτρα: *Τὰ θεμελιώδη προβλήματα τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς*, Ἐταιρεία ἑλληνικῶν ἐκδόσεων, Ἀθήνα 1965, σ. 106.

8. «Ὁ θεὸς προορισμὸς τοῦ ἔμπορου» ἐκδόθη εἰς τὸ ἔτος 1684 θεωρεῖ τὰς ἔμπορικὰς ἐπιχειρήσεις ὡς θρησκευτικὸν καθήκον, τὸ δὲ κέρδος ὅτι εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ θεοῦ καθήκοντος. Ἡ πενία θεωρεῖται ὅτι προέρχεται ἐκ τῶν ἀμαρτημάτων καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὀφείλομεν νὰ ἐνισχυθῶμεν τὸν πτωχὸν (M. Grouzet, ἐνθ' ἄν., σ. 92), Σ. Κ. Πουλόπουλος, ἐνθ' ἄν., σ. 155 ἑπομ.

φιλικὰ λέσχα ταξιδιωτῶν¹ καὶ ἀπεσκοποῦν εἰς τὴν παροχὴν βοηθείας ἢ ἀλληλοεξυπηρετήσεως τῶν μελῶν των,² ὡσάκις ἀνεφύοντο προβλήματα ἀποδημίας ἢ ἀσθενειῶν καὶ, ἀργότερον, ἀνεργίας ἢ μειώσεως μισθῶν. Ἡ Βοήθεια τῶν ὁποίων αἱ ἐνώσεις αὐταὶ παρεῖχον εἰς τὰ μέλη των ἦτο μικρὰ καὶ οὐχὶ πάντοτε βεβαία, διότι αἱ ἀνάγκαι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καλυφθοῦν διὰ τοῦ ποσοῦ ἐβδομαδιαίων καταβολῶν τῶν μελῶν, αἱ ὁποῖαι ἠντλοῦντο ἐκ τοῦ πολὺ χαμηλοῦ εἰσοδήματος τούτων. Ἡ ἀνεργία ἐπίσης, λόγῳ τοῦ μεγαλυτέρου ποσοστοῦ κινδύνου εἰς τὴν βιομηχανίαν ἢ ὁποῖα ἐπεδίωκε νὰ εἰσέλθῃ εἰς παγκοσμίους ἀγοράς, ἐπληρῶσε, καὶ κατ' ἐξοχὴν τοὺς ἐργαζομένους, οἱ ὁποῖοι οὕτως ἀδύνατοι ἐπιπλαμβάνοντες τὴν ἐργασίαν των, νὰ ἐξοφλήσουν τὰς ὀφειλομένας συνδρομάς των, ὅσον χαμηλῶς καὶ ἂν εἶχον καθορισθῆ. Ἡ ὑπάρξις ὡσαύτως εἰς τὰς ἐνώσεις ταύτας μεγάλων ἡλικιῶν ἐργαζομένων, οἱ ὁποῖοι, κατ' ἐξοχὴν, ἀντιμετωπίζουσ τὰς περισσοτέρας ἀνάγκας, δέξηνέμιζε τὸ κοινὸν ταμεῖον εἰς ἐκράτει μακρὰν τῶν ἐνώσεων τούτων τοὺς ὑγιεῖς καὶ νεαρὰς ἢ μέσης ἡλικίας ἐργαζομένους.³ Πάντα ταῦτα, διαπιστωθέντα ἐξ ἄρχῃς, παρημποδίσαν τὴν ὀργάνωσιν ἐπὶ μονίμου βάσεως τῶν ἐνώσεων τούτων. Συνεκροτοῦντο διὰ νὰ παρήσουν βοήθειαν εἰς μεμονωμένας περιπτώσεις καὶ διεύλυτον εὐθὺς ὡς ἱκανοποιεῖτο ἢ ἀνάγκη, ἢ ὁποῖα τὰς εἶχε δημιουργήσει.

Γενικῶς, κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης ταύτης φάσεως, ἢ ἐφήμερος ἐργατικὴ ἐνωσις προῦθει τὰ συμφέροντα τοῦ ἐργοδότη τοῦ καὶ συνδέεται ἀρρήκτως μετὰ τῆς μικρᾶς ἐπιχειρήσεως,⁴ εἰς τὴν ὁποῖαν αἱ προσωπικῆς φύσεως ἐπαφαὶ ἐργοδότη καὶ ἐργαζομένου ἐγκαθιδρύουν καὶ προσδιορίζουν μίαν εἰδυλλιακὴν νομικὴν θέσιν τοῦ ἀτόμου, τὸ ὅποιον ἀπολαμβάνει ἐλεύθερον τὰ ἀγαθὰ τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ, αἱ δὲ ἐργατικαὶ ἐνώσεις τείνουσ νὰ συμπληρώσουν ἐλλείψεις, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν νέων συστημάτων ἐργασίας.

Β. Δευτέρα φάσις

6. Ὑπερκεφαλαιοκρατισμός. Ἡ ἀδιάκοπος τεχνικὴ πρόοδος τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ ἡ πρωτοπορία ὀρισμένων ἐμπόρων καὶ χρηματιστῶν, ἢ ὁποῖα προκα-

1. Cole, ἐνθ' ἄν., σ. 18, Lady Williams, ἐνθ' ἄν., σ. 27 ἐπ. 2. Μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος παρατηρεῖται μεγάλη ὑπερπροσφορά ἐργασίας λόγω ἐξαθλίωσης τῶν λαϊκῶν μαζῶν, καὶ ταυτοχρόνως ἐλλείψεις ἐργασίας ὀφειλομένη εἰς οὐνοποιαν καὶ πολὺ μικρὰν κινητικότητα τῶν ἐργαζομένων (Γ. Χαριτάκη, ἐνθ' ἄν., σ. 26).

3. Ἀξιοσημείωτον εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἡ κοινωνικὴ πολιτικὴ ἤρτισεν ἐφαρμοσμένη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν ἐργατικῶν αὐτῶν ἐνώσεων διὰ τὰ μέλη τῆς κλάσεως των.

4. Ἡ συντριπτικὴ ἰσχὺς τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἐμφανίζεται πολὺ βραδύτερον, διὰ τῆς κατακτισεως τῶν ξένων ἀγορῶν καὶ διὰ τῆς ἐπεκτασεως τοῦ ἐμπορίου, ὁπότε θὰ μεταβληθοῦν αἱ συνθήκαι ἐργασίας εἰς τὴν ἐργοδοσιακὴν χώρας. Ἄλλοστε ἡ ἐπικράτεια τῆς μηχανῆς θὰ ἐπισυμβῆ ἕνα ὀλόκληρον αἰῶνα ἀργότερον.

λεῖ τὴν εἰς χεῖρας τὸν συγκέντρωσιν μεγάλῃς ποσότητος κεφαλαίου ἐναντι τῶν ἀνταγωνιστῶν των, θὰ συντελέσουν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ πρώιμου κεφαλαιοκρατισμοῦ εἰς ὑπερκεφαλαιοκρατισμόν.⁵

Ἡ ἐργοδοτικὴ κλάσις στρέφεται πρὸς ὑλιστικὰς ἐπιδιώξεις. Ταύτην καταλαμβάνει ἄσβεστος δίψα διὰ τὴν ἀπόκτησιν χρήματος καὶ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιεῖ πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον μέσον, καταπίπτουσα οὕτως ἠθικῶς, συνεχῶς, καὶ παρασύρουσα τοὺς ἐργαζομένους εἰς ὁμοίας δραστηριότητας ἠθικῆς παρακμῆς. Ἡ υἰοθέτησις, βάσει ὑλιστικῆς θεωρήσεως, μορφῶν καὶ τρόπων συμπεριφορᾶς, ἀπὸ πλευρᾶς ἐργοδοτῶν καὶ ἐργαζομένων, θεωρεῖται ὅτι ἀποτελεῖ συνέπεια τῆς ἐπικρατοῦσης τότε ἀστικῆς ἀντιλήψεως περὶ ἰδιοκτησίας,⁶ κατὰ τὴν ὁποῖαν τὸ «κοινωνικὸν ἄτομον» διατηρεῖ ἀπόλυτον κυριότητα ἐπὶ τῆς περιουσίας του καὶ δικαιούται νὰ ἐκμεταλλεῖται ταύτην, ἀποσκοποῦν εἰς τὴν ἐπίτευξιν ἀτομικοῦ κέρδους, ἀντιτιθεμένου πολλάκις πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον.⁷

Πρὸς ταύτην τὴν κατεύθυνσιν στρέφεται καὶ ἡ δύναμις ἐπιβολῆς τοῦ κράτους, τὸ ὅποιον, ὑπὸ τὸν φιλελευθερισμόν, περιορίζει τὸν ρόλον του εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας καὶ διαρκοῦς ἐφαρμογῆς τῆς ἰδέας περὶ ἀτομικοῦ συμφέροντος,⁸ μὴ οἰκτράν κατάληξιν τὴν ὑπὸ τῶν ἐργοδοτῶν ἀντιμετωπιῶσιν τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως ὡς ἐμπορεύματος⁹ ὑποκειμένου εἰς τὸν νόμον τῆς προσφοράς καὶ τῆς ζήτησεως. Γενικῶς ἡ ἐκκλησία¹⁰ καὶ τὸ κράτος εὐνοοῦν οὐσιαστικῶς τὰ συμφέροντα τῆς ἐργοδοτικῆς κλάσεως.¹¹

7. Ἐργατικαὶ ἐνώσεις. i. Ἡ σύστασις. Ὑπὸ τὰς ἄνω ἐκτεθείσας συνθήκας θὰ ἀνέμενε τις τὴν δημιουργίαν ἐνὸς ρεύματος ἀντιδράσεως τῶν πλέον θιγομένων ἐκ τῆς κλάσεως τῶν ἐργαζομένων πρὸς διατήρησιν τῶν ἀναγκαίων ἐκείνων καὶ ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἱκανοποίησιν βασικῶν ἀναγκῶν των ἀγαθῶν καὶ ὑ-

5. Ἡ περίοδος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1760 περίπου μέχρι τοῦ ἔτους 1914, τὸ ὅποιον ἐθεωρήθη ὡς ἀπόγειον τοῦ φιλελευθεροῦ καὶ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος, σημειεῖ τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ. Κατὰ τὸν Sombart, ἡ οἰκονομία ἐκτοτε ὀργανοῦται συμφώνως πρὸς ἀρχὰς παρεκκλινοῦσας ἐκείνων τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ (Γ. Χαριτάκη, ἐνθ' ἄν., σ. 78).

6. Ἡδὴ εἰς Ἀγγλίαν ἡ ἐπέκτασις τῆς μεγάλῃς βιομηχανίας εἶχε συντελεσθῆ περὶ τὸ ἔτος 1640.

7. H. Denis: *Histoire Des Systemes Economiques et Socialistes*, Paris 1904, vol. I, σ. 312.

8. Ἡ συνδυαστικὴ ἐλευθερία, ἐνθ' ἄν., σ. 14.

9. Δ. I. Δελιβάνη, ἐνθ' ἄν., σ. 124-25.

10. Τὰ διὰφορα προοδευτικὰ κινήματα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1740, ὡς ὁ προτεσταντισμὸς καὶ ὁ μεθοδισμὸς, παρέχουν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἀνήθηκον ἀστικὴν τάξιν, διότι μεθυστοὺς ἐργαζομένους ὅπως δέχονται ἀδιαιμαρτύρητως τοὺς καταναγκασμοὺς τῆς ἐργοδοτικῆς κλάσεως.

11. Περὶ τὸ ἔτος 1660 ὁ ἐμποροκρατισμὸς ὁδηγεῖ τὰ κράτη εἰς οἰκονομικὸν ἐθνικισμὸν καὶ εἰς πολέμους, ἰδίως διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ μονοπωλίου εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν ἀποικίων (Grouzet, ἐνθ' ἄν., σ. 61).

πηρεσιῶν. Ἐν τούτοις ἀπὸ πρώται συνδικαλιστικαὶ ἐνώσεις ἐργαζομένων ἐπὶ μονίμου βάσεως¹ δὲν ἀνεφάνησαν μετὰ τῶν ἀσθενεστέρων μισθωτῶν. Ἄντιθέτως τὰς πρώτας ἐνώσεις διοργανῶνται οἱ τεχνίται (craftsmen),² οἱ ὅποιοι ἐθεωροῦντο ὅτι ἀπέτελλον τοὺς κληρονόμους τῶν πρώτων παραδόσεων ἐργασίας τῶν συντεχνιῶν. Ἀποφασιστικὸς παράγον τῆς δημιουργίας τῶν δέον ὅπως θεωρηθῆ ὁ διαχωρισμὸς τῆς ἐργασίας ἀπὸ τὴν ἰδιοκτησίαν,³ κατὰ δὲ τοὺς B. καὶ S. Webb,⁴ καὶ εἰς βαθμὸς προσωπικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ δυνάμεως χαρακτηριστῶν τῶν ἐργαζομένων.

Τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν ἐνώσεων τούτων ἐστρέφοντο πρὸς τὴν υπέρσπασιν τῶν ἰδίων τῶν ἐαυτῶν ἐναντίον τῆς μάξης τῶν μὴ εἰδικειμένων ἐργατῶν⁵ διὰ τῆς ἐπιτεύξεως διακρίσεων ἐπ' ὄφελειά του. Οὕτω τὰ κίνητρα, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλουν τὴν δημιουργίαν τῶν πρώτων τούτων ἐνώσεων, ἀποβλέπουν εἰς διατήρησιν τῆς ἀνέτου θέσεως καὶ τοῦ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου διαβιώσεως τῶν εἰδικειμένων ἐργατῶν, καὶ δὲν συγγέονται ἐπ' ὁδὸν λόγῳ μετὰ ἐπαναστατικῶν ἢ ἀναρχικῶν ἐπιδιώξεων.⁶

Κατὰ τὸν Καθηγητὴν Phelps Brown,⁷ ὁ ἐργαζόμενος εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ 18ου αἰῶνος εἶχε διαπιστώσει δύο ἀλλαγάς. Ἡ πρώτη ἦτο ὅτι ἐγένετο ἐξηρητημένος, αἰ δὲ ὅρα καὶ μέθοδοι τῆς ἐργασίας τοῦ ὑπηρεροῦντος εἰς αὐτόν. Ἡ δευτέρα ἀλλαγή ἦτο ὅτι ἡσθάνθη ἀνασφάλιστος ἐκ τοῦ κινδύνου τῆς ἀνεργίας καὶ ἐκ τοῦ κινδύνου ὅπως ἀναγκασθῆ ἢ ἀπομακρυνθῆ ἐκ τῆς κοινωνίας εἰς τὴν ὁποίαν ἔζη. Αἱ ἐργατικά ἐνώσεις διέγνωσαν τὴν ἀνάγκην τῶν ἐργατῶν διὰ συμπάρτασιν καὶ ἡγήθησαν διὰ τὰ παρέξοντα «δύναμιν ἐναντιώσεως». Δὲν ἦτο ἡ πτωχεία ἥτις τὰς ἤγειρε: τὰ ἡμερομίσθια ἦσαν ὑψηλότερα εἰς τὰ νέα ἐργοστάσια. Ἀλλὰ τὸ γεγονός ὅτι αἱ ἐνώσεις δὲν ἀνεφάνησαν μετὰ τῶν ἀσθενεστέρων μισθωτῶν ἀλλὰ μετὰ τῶν ἰσχυροτέρων, τῶν τεχνι-

τῶν, κατεδείκνυν ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν δὲν ἐβασίζετο ἐπὶ ἀναγκῶν μόνον, ἀλλ' ἐπίσης ἐπὶ τῆς ἱκανότητος τῶν νὰ ὄρουν διὰ νὰ ἀντεπεξέρχωνται εἰς ἐκεῖνας τὰς ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι συγκροτοῦν μίαν ὀργάνωσιν.

Γενικῶς συνάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ συνδικαλισμὸς οὗτος ἀπέβλεπεν εἰς ἕνα διαφορισμὸν μισθῶν καὶ ἐπεδίετο εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς προνομιακῆς θέσεως τῶν εἰδικειμένων ἐργατῶν,⁸ διατηρῶν τοπικὸν καὶ κλαδικὸν χαρακτήρα καὶ ἀποσκοπῶν εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ διατήρησιν τοῦ κλειστοῦ ἐπαγγέλματος.⁹

ii. Ἡ ἀπαγόρευσις. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ συνδικαλισμοῦ ὑπὸ τὴν ἀνω ἐκτεθεῖσαν μορφήν προσέκρουσεν, ὁμοῦ, ἀκολούθως εἰς νομοθετικὰ ἀπαγορεύσεις τῶν καθ' ἕκαστον χωρῶν. Ἡ δικαιολογία ἡ ὁποία προβλήθη ἦτο ὅτι ἡ συμφωνία μετὰ τῶν ἐργατῶν διὰ τὴν ἐξασφάλισιν μῆς αὐξήσεως ἡμερομισθίου, ἐξηγεῖται ἢ ὡς ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν ἐπιτεύξιν κέρδους διὰ τοὺς ἀποφασίζοντας ταύτην ἢ ὡς τείνουσα εἰς βλάβην ἐκείνων οἱ ὅποιοι δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν, εἰς ἀμφοτέρας δὲ τὰς περιπτώσεις αὕτη εἶναι καταδικαστὰ ὡς μὴ συμβιβασομένη μετὰ τοῦ συστήματος τῆς οικονομικῆς ἐλευθερίας.¹⁰

Οἱ ἐργοδοταί,¹¹ ἐκμεταλλεῦόμενοι τὴν ἀντίδρασιν τῶν κρατικῶν παραγόντων, καθορθῶν ἐνὰ πείθον τὴν κοινὴν γνώμην ὅτι ἡ ὑψωσις τῶν τιμῶν καὶ ἡ ἐκ τοῦ λόγου τούτου διάσπασις τῆς φυσικῆς ἰσορροπίας τῶν τιμῶν τῆς ἀγορᾶς ὀφείλεται εἰς τὰς ἀπατήσεις δι' ἑνὸς μισθῶν τῶν ἐργαζομένων. Ἐπὶ πλέον, ἀναπτυσσομένης τῆς βιομηχανίας, στρατολογῶν νέους ἐργάτας, κατὰ παράβασιν τῶν ἰσχυρῶν περὶ ὁρισμένου χρόνου μαθητείας παντὸς νεοεισερχομένου εἰς τὸ ἐπάγγελμα.¹² Ἡ τοιαύτη ἀντίδρασις ἀπέτέλεσεν ἰσχυρὸν πλῆγμα κατὰ τὴν συνδικαλιστικὴν ἐνώσεων τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ κατ' ἐπέκτασιν καὶ ἐναντίον τοῦ ὅλου κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος.

1. Ἡδὴ τὸ ἔτος 1720, ἦτοι ἡμισυν περίπου αἰῶνα πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν μηχανῶν, ἔχομεν τὰς πρώτας μονίμους ἐνώσεις ἐργατῶν εἰς Ἀγγλίαν.

2. Εἰς ὁρισμένους μὴ βιομηχανικὰς ἢ προσφάτως ἐκβιομηχανισθεὶς κοινωνίας, ἐπικράτησεν εἰς τὰ ἐργατικά αὐτῶν κινήματα ἡ σχεδὸν διαμετρικῶς ἀντίθετος κατάσταση, διότι αἱ κύρια ὁμάδες ἀπασχολουμένων ἐργατῶν ἦσαν οἱ τῶν φυτειῶν, οἱ κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ἐργάται, ἢ τῶν κοινωφελῶν ἐργῶν (UNESCO: *Ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, Ἑλληνικὴ παιδεία*, 1966, τόμος 6ος Β', σ. 998), Διεθνῆς Γραμματείας Ἐργασίας: *Αἱ συλλογικαὶ διαπραγματεύσεις*, μετάφρασις Ν. Πολύζου, Ἀθῆναι 1965, σ. 30.

3. Ἡ διαμόρφωσις τῆς κλάσεως βιομηχανῶν-κεφαλαιούχων ἐγένετο περὶ τὸ ἔτος 1793, ἡ δὲ μετοχικὴ ἔταιρεία ὀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἔτους 1780.

4. G. Lefranc: *Ὁ συνδικαλισμὸς*, μετάφρασις Θ. Σάββα, Ζαχαρόπουλος, Ἀθῆναι 1966, σ. 1, Sidney Webb and Beatrice Webb: *Industrial Democracy*, New York, Longmans, Green and Co. Inc., 1920, σ. 20.

5. Herkner-Kalitsounáki: *Τὸ ἐργατικὸν ζήτημα*, 1919, σ. 99.

6. G. Lefranc: ἔνθ. ἄν., σ. 8.

7. *The Theory of Wage Determination*, ed. J. T. Dunlop, Macmillan, 1964, σ. 388.

8. Τὴν αὐτὴν τακτικὴν ἠκολούθη ἡ ἀμερικανικὴ ὁμοσπονδία ἐργασίας (AFL) πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος. (H. Brohier: «Union Models as Illustrated by French Experience» εἰς *The Theory of Wage Determination*, ἔνθ' ἄν., σ. 145, J.R. Hicks, ἔνθ' ἄν., σ. 165.

9. Μέχρι τοῦ ἔτους 1880 πολλοὶ ἐκ τῶν πρώτων ἐνώσεων τεχνιτῶν εἰς Ἀγγλίαν προσεπάθουν νὰ ὀργανώσουν ὅλους τοὺς ἐργαζομένους εἰς τοὺς ἰδίους μὲ αὐτοὺς χόρους ἐργασίας. Ἀλλὰ ἐκ τῆς περιττοῦ ἀναπτύξεως τῆς μηχανοποιήσεως καὶ τῆς ἐπεκτασεως τῶν ἐργαστασίων, εἰς πολλὰς περιπτώσεις συνῆθ' ὁμάδες εἰδικειμένων, οἱ ὅποιοι ἦσαν συνάδελφοι τῶν ἀνειδικεῦτων καὶ δὲν ἤδυναντο νὰ διατηρήσουν τὰ προνόμια τῶν, ἐπιτρέποντες εἰς ἀνειδικεῦτους νὰ ἐνωθοῦν μετ' αὐτῶν, νὰ δημιουργῶν μίαν ἐνωσιν ἀποκλειστικὴν δι' αὐτοὺς, παρὰ τὰς ἀπατήσεις ἐποχῆς τῶν ὀλιγώτερον εἰδικειμένων, καὶ πολλὰκις ἐχθρικὴν πρὸς τοὺς ἄλλους (Cole, ἔνθ' ἄν., σ. 78).

10. *Ἡ συνδικαλιστικὴ ἐλευθερία*, ἔνθ' ἄν., σ. 13 ἐπ.

11. Ἡ ὄρασις φανερά ἀλλὰ κυρίως μυστικὴ τῶν ἐργοδοτῶν ἐνώσεων ἦτο ἐμφανῆς κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα (Adam Smith: *Wealth of Nations*, Βιβλίον Ιον, κεφάλαιον 8ου).

12. Herkner-Kalitsounáki, ἔνθ' ἄν., σ. 98.

iii. *Η αναγνώρισις.* Η τοιαύτη συμπεριφορά της εργοδοτικής κλάσεως, ίδιως των άστων κεφαλαίουχων, θά προκαλέσῃ την ἀναγκήσιν των ἐπιστημόνων,¹ των ἐλαχίστων διατηρουμένων εὐγενών, των ἑργατῶν,² των ἀγορῶν,³ καὶ θά συντελέσῃ εις τὴν ἔρευναν των διαμορφωθείσθων νέων κοινωνικῶν καὶ οικονομικῶν συνθηκῶν.⁴ Τελικῶς, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 19ου αἰῶνος, αἱ κυβερνήσεις των περισσότερων ἀνεπτυγμένων βιομηχανικῶς χωρῶν καί, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος, αἱ ὑπόλοιποι χῶραι ἀναγνωρίζουν τὴν νομιμότητα των ἐργατικῶν ἐνώσεων.⁵

Ἐκ πάντων των ἀνωτέρω καταδεικνύεται ὅτι ὁ ἐργατικὸς συνδικαλισμὸς εἶναι κυρίως ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἤρχισε μαχόμενος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, χωρὶς νὰ ἔχη πολλὰκις συναίσθησιν τῶν γεγονότων, διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ διατήρησιν τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ, προβάλλων αἰτήματα λογικά,⁶ ἐδράζόμενα ἐπὶ οικονομικῶν βάσεων καὶ τὰ ὅποια θεωροῦνται σήμερον ὡς αὐτονόητοι μηχανισμοὶ ἀσφαλείας, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπιδιώξεις τῆς οικονομίας, ὡς ἡ αὐξήσις τῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως διὰ τῆς αὐξήσεως των εισοδημάτων των ἐργαζομένων καὶ ἡ διατήρησις εις ἀρίστην κατάστασιν τοῦ συντελεστοῦ «ἐργασίαν».⁷ Οὕτω, μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην των ἐνώσεων,⁸ ἡ ἐλευθέρια πλέον δραστηριότης τῆς συνδικαλιστικῆς ἡγεσίας θά στραφῇ εις τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀποκληθέντος «μαζικοῦ συνδικαλισμοῦ». Ἡ συνδικαλιστικὴ κίνησις θά ἐξαπλωθῇ πρὸς τοὺς ἀνείδι-

κεύτους ἐργάτας, οἱ ὅποιοι χωρὶς νὰ διαθέτουν ἰσχυρὰν συνδικαλιστικὴν συνείδησιν, οὐδὲ παράδοσιν καὶ μαχητικὴν διάθεσιν, ἐν τούτοις ἐνισχύουν τὰς δημιουργουμένας ἐνώσεις εἰς ἀριθμὸν μελῶν, καθ' ὅτι αἱ ἐνώσεις δὲν συγκροτοῦνται πλέον βάσει τοῦ ἐπαγγέλματος των ἐργαζομένων, ἀλλὰ των βιομηχανιῶν ἐνθα οὗτοι ἐργάζονται.⁹

Αἱ ἐνώσεις αὗται, ἐν συνεχείᾳ, ὁμοσπονδοποιοῦνται καὶ δημιουργοῦν ἐθνικὰς ἐνώσεις. Οὕτω τὸ χάσμα μεταξὺ εἰδικευμένων, ἀνειδικευτῶν καὶ λοιπῶν κατηγοριῶν ἐργαζομένων τῆς αὐτῆς βιομηχανίας, τείνει νὰ μειωθῇ, καθ' ὅσον αἱ ἀπαιτήσεις των καὶ δι' ὑψώσεις εἰσέτι μισθοῦ ἀφοροῦν εις ὅλας τὰς ἐργασίας μιάς βιομηχανίας.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, ὁ συνδικαλισμὸς ἀποκτᾷ τὴν γραφειοκρατίαν του, ἡ ὁποία ἐνισχύει περαιτέρω τὴν τάσιν πρὸς συγκροτησὶσθον των διαφορῶν ἐνώσεων. Ὁ συνδικαλισμὸς τοῦ σταθίου τούτου ἀποτελεῖ μόνον μεταβατικὴν κατάστασιν, διότι συντόμως ἀκολουθεῖ μία τρίτη φάσις συνδικαλισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπεκτείνεται πρὸς τὰ μεσαία κοινωνικά στρώματα,¹⁰ ἥτοι τοὺς ἐργαζομένους εις γραφεῖα, τοὺς ἰδιωτικῶς καὶ δημοσίους ὑπαλλήλους.

iv. *Ὁ ἐπιρροασμὸς.* Οὗτος ὀργανοῦμενος ὁ συνδικαλισμὸς ἐπιρραεῖται ἀπὸ τὰς διαφορῶς ἀντιλήψεις των ἐργατῶν εις τὰς κεφαλαιοκρατικὰς χώρας καὶ ἐκφράζεται μῆθω των κρατούντων κοινωνικο-οικονομικῶν ρευμάτων.¹¹

Εἰδικότερον, παραλλήλως πρὸς ἐν ρεῦμα σκέψεως, μετὰ τοῦ ὁποίου συντίθενται οἱ ἐπιζητούντες βελτίωσιν τῆς καταστάσεώς των ἐντὸς τοῦ ὑπάρχοντος κοινωνικοῦ σχήματος,¹² αἱ ἐπιδιώξεις των ὀργανομένων συνδικαλιστικῶς ἐργαζομένων κατευθύνονται κυρίως ὑπὸ των ὑποστηριζόντων μίαν δυναμικὴν ἀναμέτρησιν, διὰ τῆς χρήσεως βιαιῶν ἐπαναστατικῶν μέσων, πρὸς τὸ ὑπάρχον κεφαλαιοκρατικὸν σύστημα, μὲ ἄμεσον ἢ ἀπώτερον σκοπὸν τὴν ἀνατροπὴν αὐτοῦ καὶ εἰσαγωγὴν νέας κοινωνικῆς τάσεως.¹³

Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ ἐργατικαὶ ἐνώσεις παρεκκλίνουν πρὸς διαφορῶς κατευθύνσεις, δεχόμεναι πλείστας ἐπιδράσεις ὑπὸ των διαφόρων σοσιαλιστῶν¹⁴ καὶ των πολιτικῶν κομμάτων, ὡς καταφανὴ εἰς τὸ Συνέδριον τῆς Ἀμιένης τοῦ ἔτους 1906, κυ-

9. Ἡ ἰδέα τῆς ἐνώσεως κατὰ βιομηχανίας ἐγεννήθη περὶ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος εις τὴν περιφέρειαν τοῦ Λονδίνου. Μόλις περὶ τὸ ἔτος 1906 ἀπαντᾷται εις Γερμανίαν, τὸ δὲ ἔτος 1933 ἀποφασίζεται εις ΗΠΑ, Samuelson: *Economics*, MacGraw-Hill (6th ed.), σ. 143., Lefranc, ἐνθ' ἄν., σ. 12.

10. Ἦδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1895 προστίθενται τὰ μέλη τῆς τριτογενοῦς παραγωγῆς εις τὰς διαφορῶς κατηγορίας ἐργατῶν μικρῶν, μεσίων καὶ μεγάλων βιομηχανιῶν.

11. UNESCO, ἐνθ' ἄν., σ. 998 ἑπ.

12. Orme W. Phelps: *Introduction to Labor Economics*, McGraw-Hill Inc., New York 1967, σ. 214 ἑπ.

13. UNESCO, ἐνθ' ἄν., σ. 998 ἑπ.

14. «Le Syndicalisme Revolutionnaire, Présenté par Henri Dubief», *Collection «U»*, Armand Colin, 1969, σ. 14 ἑπ.

1. Ὁ Adam Smith θεωρεῖ ἕκαστον ἐπιχειρηματίαν ὡς ἀποτελοῦντα μίαν ὀράνωσιν καὶ ὑποστηρίζει τὴν ἀναγνώρισιν των ἐργατικῶν ἐνώσεων ὡς ἀντιστάθμισμα εις τὴν συγκεντρωμένην δύναμιν των μεγάλων ἐπιχειρηματιῶν.

2. Cole, ἐνθ' ἄν., σ. 19.

3. M. Grouzet, ἐνθ' ἄν., σ. 102.

4. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1793 οἱ πραγματικοὶ μισθοὶ ἐνὸς τμήματος τῆς ἐργατικῆς κλάσεως ἀνέρχονται, γενικῶς ὁ δημιουργούμενος βιομηχανικὸς πληθυσμὸς, κυρίως ἐκ μαθητευόμενων καὶ ἀνειδικευτῶν, λαμβάνει πολὺ χαμηλὰς ἀπολαβὰς καὶ ἀποδεκατίζεται ἐκ τοῦ πυρετοῦ των ἐργοστασίων καὶ τῆς ρυμιατώσεως.

5. Δ.Ι. Δελιβάνη, ἐνθ' ἄν., σ. 104 ἑπ., *The Trade Union Situation in the United States; Report of a Mission from ILO*, Geneva 1960, σ. 93.

6. Πολλοὶ ἡγῆται ἐνώσεων διαπιστοῦν ἤδη τὴν ἐνότητα συμπεφομένων ἐργοδοτῶν καὶ ἐργαζομένων (Alfred Marshall: *Economics of Industry*, 1907, σ. 383 ἑπ.).

7. Μεταξὺ των ἐτῶν 1873 ἕως 1895 ἡ καμπύλη τιμῶν γενικῶς κατέρχεται, ἡ δὲ προσφορὰ ἀγαθῶν ὑπερβαίνει τὴν ζήτησιν χάρις εις τὴν τεχνικὴν πρόοδον καὶ ἔνεκα τῆς μικρᾶς αὐξήσεως τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως, λόγω τῆς ἐξαντλητικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἐργασίας των ἐργαζομένων. Διότι, ἐπὶ χαμηλοῦ μισθοῦ, οἱ ἐργάται οὐχὶ μόνον δέδεχον ὅπως αὐξήσουν τὴν προσφορὰν ἐργασίας καὶ τὰς ὄρας ἀπασχολήσεως των πρὸς ἐπιτέξιν ἰκανοποιητικῆς εἰσοδήματος, ἀλλ' ἀπέστειλον τὰς συζύγους καὶ τὰ τέκνα των ἀπὸ ναυρᾶς ἡλικίας νὰ ἐργασθοῦν εις ἀνθυγιεινὰ ἐργοστάσια, προκαλοῦντες οὕτω τὴν περαιτέρω πτώσιν των μισθῶν ἔνεκα τῆς μεγαλύτερας προσφορᾶς ἐργασίας, καὶ τὴν αὐξήσιν ἀναγκαστικῶς των εἰδικευμένων ἐργατῶν.

8. Δ.Ι. Δελιβάνη, ἐνθ' ἄν., σ. 104 ἑπ.

ρίως ἡ συνεργασία μεταξύ ἐργατικῶν καὶ ἐργοδοτικῶν ἐνώσεων προσκόπται εἰς τὰς ἀντιδράσεις τῆς ἐργοδοτικῆς κλάσεως.¹

Γενικῶς, μέχρι τοῦ ἔτους 1914 ἀκούονται αἱ ἰδέαι τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδικαλισμοῦ.² Οὗτος πρεσβεύει ὅτι τὸ ἐργαστήριον θὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν κυβερνήσιν, τὸ δὲ συνδικάτον, ὄργανον βιαιῶν διεκδικητικῶν ἀγώνων τῆς ἐργατικῆς κλάσεως ἐντὸς τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ,³ ὀφείλει νὰ στρέψῃ τὴν δρᾶσίν του ταυτοχρόνως κατὰ τὸν ἐργοδοτῶν, ἐναντίον τοῦ κράτους καὶ τῶν πολιτικῶν κομμάτων, ὡς καὶ τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος.

Ὁ ἐπαναστατικὸς συνδικαλισμὸς δὲν ἠδυνήθη, πάντως, νὰ κυριαρχήσῃ τῶν ἐργαζομένων, συγκεντρώσας μόνον ὀρισμένους ἰκανοὺς μαχητὰς, ἀναρχικοὺς,⁴ ἀλλὰ παντοῦ μειωθησάσθαι.⁵ Οὗτος ἔδρασε τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἐργαζόμενος εὐρίσκει οἱ εἰς τὰς χεῖρας μῖα ἀσυνειδήτου ἐργοδοσίας, ἢ ὁποία, ἐπικυρίαρχος καὶ τῶν κυβερνήσεων τῶν κρατῶν, οὐδόλως ἐνδιεφέρετο διὰ τὸν ἐργαζόμενον, ὅστις ἀντιμετωπίζετο σχεδὸν ὑπὸ τῆς ὀλότητος τῶν ἐργοδοτῶν, μὲ ἐλαχίστας φεικτέας ἐξαιρέσεις, ὡς ζῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀντίδρασις ἦτο βιαία. Καὶ ἐν τούτοις, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐνθυμούμεθα σήμερον ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης, εἶναι ἡ παράφορος συμπεριφορὰ τοῦ ἐργατικοῦ συνδικαλισμοῦ, διότι ἐπαύσαμεν νὰ διερωτώμεθα περὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῆς ἐργοδοσίας, τῆς ἐκκλησίας ἢ τοῦ κράτους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, συγκαλυφθεῖσιν ἐντέχνως τῆς ἐπιδειχθείσης τότε ἀπανθρωπίας ἢ ὀλιγωρίας αὐτῶν. Ὁ ἐργατικὸς συνδικαλισμὸς ἀντιμετωπίζεται καὶ σήμερον ἀκόμη ὡς ὑπεύθυνος διὰ τὸ στίγμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ὡς ἐμπορούμενος ὑπὸ τῆς ἰδίας μανίας, ἐνῶ ἀγνοεῖται ταυτοχρόνως ὑπὸ τῶν κατηγορῶν του⁶ ἢ ἀνθρωπίνῃ ὑπόστασις τοῦ ἐργαζομένου, ἥτις ἀπατεῖ τὴν ἱκανοποίησιν ἀναγκῶν διαβιώσεως, πνευματικῶν, ψυχικῶν.⁷

Τὰς παραμονὰς τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, ὁ ἐργατικὸς συνδικαλισμὸς θεωρεῖ τὴν ἐργοδοτικὴν κλάσιν, καὶ ἰδιαιτέρως τοὺς ἐμπόρους, ὑπευθύνους διὰ τὴν κακὴν κατάστασιν τῶν ἐργαζομένων, ἐνῶ ταυτοχρόνως ὑποστηρίζει εἰς τὴν πλειοψηφίαν του,

1. Lefranc, ἐνθ' ἄν., σ. 22.

2. Νότη Ἀλ. Φωτῆλα: «Κοινωνικὴ πολιτικὴ», Πηροῦς, Ἀθήναι 1937, σ. 244 ἔπ.

3. *Le Syndicalisme R.*, ἐνθ' ἄν., σ. 63.

4. *Le Syndicalisme R.*, ἐνθ' ἄν., σ. 142.

5. Lefranc, ἐνθ' ἄν., σ. 122-123, Orme W. Phelps, ἐνθ' ἄν., σ. 164.

6. Ἡ ἐργοδοσία μέχρι τῶν ἡμερῶν μας δὲν ἐπαύσε καταβάλλουσα συνεχεῖς προσπάθειας διὰ τὴν κατατροφὴν τοῦ συνδικαλισμοῦ, διακηρῖσαι ὁ Πρόεδρος τῶν ἠνωμένων ἠμερικανῶν ΗΠΑ, George Meany, τὸ ἔτος 1959 (*The Trade Union Situation in the U.S.*, ἐνθ' ἄν., σ. 91).

7. Ch. Argyris: «Understanding Human Behavior in Organizations: One View Point» εἰς M. Haire: *Modern Organization Theory*, N.Y. 1959, σ. 115-154.

ὅτι ἀποτελεῖ οὗτος ἀναπόσπαστον τμήμα τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ καὶ πρωταρχικὸν αὐτοῦ στοιχεῖον.⁸

Τὰ συντριπτικὰ πλήγματα κατὰ τῆς μορφῆς ἐκείνης τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος, πρὸς συντησίαν τῶν ἐργοδοτῶν, καὶ ἀναδιοργάνωσιν τοῦ κράτους εἰς τοιοῦτον προνοίας,⁹ κατέφερε κυρίως ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος τοῦ ἔτους 1914.

Γ. Ἀλληλεπίδρασις καὶ ἐξέλιξις

8. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1914. Ὁ συνδικαλισμὸς ἐκ πεποιθήσεως,¹⁰ ἐξ ἀνάγκης,¹¹ ἢ κατόπιν καθυστερημένης ἀντιδράσεως,¹² συνεργάζεται μετὰ τῶν κυβερνήσεων τῶν χωρῶν. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐχομεν διὰ πρώτην φορὰν ἐμφανῆ παρεμβατισμὸν τοῦ κράτους εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν συμφεροντολογικὴν οἰκονομίαν τῶν ἐργοδοτῶν, πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἐργαζομένων¹³ καὶ τῶν δικαίων αἰτημάτων των.¹⁴

Ἐν τούτοις, τὸ ἰδεῶδες τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης,¹⁵ τὸ ὅποιον ἐσφυρηλατήθη εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ τὰ χαρακώματα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, δὲν πραγματοποιεῖται. Ἡ σκληρὰ πάντως ἐργοδοτικὴ κλάσις, πρὸ τῆς ὀγκομένης ἀναγκαστικῆς τῶν ἐργαζομένων καὶ κατεχομένη ἐκ τοῦ φόβου τοῦ ἤδη ἐπιλόθοντος εἰς τὴν Ρωσίαν κινδύνου, ἀπεκδέεται τὴν ἀσυνέσιαν ὑπὸ τῶν ἀκρατῶν οἰκονομικῶν φιλελευθερισμῶν¹⁶ καὶ υἱοθετεῖ μέτρα κοινωνικά, τὰ ὅποια προηγουμένως κατεδίκαιεν ὡς οὐτοπίαν.¹⁷ Τοῦτο, βεβαίως, πράττει ἀκολοουθῶσα τὴν φιλεργατικὴν κυβερνητικὴν πολιτικὴν,¹⁸ τὴν ὁποίαν εἶχον ἤδη ἐγκαθιδρῖσαι αἱ ἐπαφαὶ τῶν ἡγετῶν τοῦ συνδικαλισμοῦ μετὰ τῶν δημοσίων ἀρχῶν καὶ ἡ ἐπιείκεις πνεύματος εὐθύνῃς τῶν συνδικαλιστῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου. Εἰς τὴν Γερμανίαν μάλιστα τοῦ ἔτους

8. Lefranc, ἐνθ' ἄν., σ. 30.

9. Δ.Ι. Δελιβάνη, ἐνθ' ἄν., σ. 24.

10. Ἡ οἰκονομικὴ ὑπερχία τῶν ἀγγλων ἐργαζομένων ὀφείλετο εἰς τὴν βετικὴν θέσιν τῶν ἐνώσεων των ἐναντι τῆς ἱμερικανιστικῆς πολιτικῆς τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως.

11. Ὁ γαλλικὸς συνδικαλισμὸς ἀντίθετος κατ' ἀρχὰς πρὸς τὸν πόλεμον, παραστρεφεί ἐκ τοῦ τρομεροῦ κίματος ἔθνικισμοῦ τῶν γαλλων ἐργαζομένων.

12. Ὁ γερμανικὸς κοινωνικὸς συνδικαλισμὸς, τελῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδεῶν τοῦ Μάρξ, μόλις κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου προβαίνει εἰς τὴν διαπίστασιν ὅτι καὶ οἱ γερμανοὶ συνδικαλισταὶ ἔχουν πατριδὰ διὰ τὴν ὁποίαν ὀφείλου νὰ ἀγωνισθοῦν (Lefranc, ἐνθ' ἄν., σ. 37).

13. Lefranc, ἐνθ' ἄν., σ. 63.

14. Δ.Ι. Δελιβάνη, ἐνθ' ἄν., σ. 110-111.

15. R. W. Baldwin: *Social Justice*, Pergamon Press, Oxford 1966.

16. Ὡσαύτως αἱ κυβερνήσεις ἐπιβάλλουν περιορισμοὺς καὶ εἰς τὴν ἐργοδοτικὴν κλάσιν πρὸς προστασίαν τῶν ἐργαζομένων καὶ ἄριστὸν τὸν δυεμῶν συντελεστῶν τοῦ ἀκράτου φιλελευθερισμοῦ (Δ.Ι. Δελιβάνη, ἐνθ' ἄν., σ. 98).

17. Οὗτος ἐγκαθιδρῖται εἰς συντηρητικὸς κεφαλαιοκρατισμὸς, ὁ ὅστις ἱκανοποιεῖ παλαιὰς διεκδικήσεις τῶν ἐνώσεων, ὡς τὸ δικτάτωρον, τὴν ἀσφάλειαν ἀνεργίας, τοὺς εκπροσώπους ἐργοδοσιακῶν χωρῶν, κτλ.

18. J. R. Hicks, ἐνθ' ἄν., σ. 177.

1919, τόσον πολὺ ἐπιδρᾷ ἡ συνεργασία τῶν συνδικαλιστῶν ἡγετῶν μετὰ τῶν στρατιωτικῶν εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε οὗτοι, ἐνθ' κατεχόμενοι ἐκ τῶν τύψεων τῆς ἥττης προτείνουν μέτρα κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ρωσικῶν σοβιέτ, τελικῶς ἀποδέχονται τὰς ἀπόψεις τῶν ἡγετῶν τῶν γερμανικῶν συνδικάτων, οἱ ὁποῖοι οὕτω ἀποτρέπουν τὸν κίνδυνον τοῦ λενινισμού, ἐκλέγοντες τὰς μεταρρυθμίσεις τὰς ὁποίας προσφέρει ἡ Δημοκρατία τῆς Βαϊμάρης.¹

Εἰς ὅλας τὰς κεφαλαιοκρατικὰς χώρας δρᾷ πλεόν ὁ μεταρρυθμιστικὸς συνδικαλισμὸς,² ὁ ὁποῖος συντάσσει καὶ ἀποστέλλει ὑπομνήματα καὶ προβαίνει εἰς διαβήματα πρὸς τὰς κυβερνήσεις, προτείνων μέτρα διὰ τὴν καλύτεραν λειτουργίαν τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ καὶ βελτίωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς κοινωνικῆς νομοθεσίας περισσότερον, ἀποφένων, συγχρόνως, νὰ ἐνεργῇ ἐπιθέσεις κατὰ τῆς ἐργοδοτικῆς κλάσεως, ἀποβλέπων εἰς τὴν ἐξαφανίσιν ἰδίως τῆς ὑποαπασχολήσεως.

Οὗτω μέχρι τοῦ ἔτους 1920, ὁ συνδικαλισμὸς εἰσ-ηγεῖται καὶ ἐπιτυγχάνει τὴν λήξιν μέτρων,³ τὰ ὁποῖα ὑποβοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν οἰκονομιῶν τῶν χωρῶν, ἰσχυροποιοῦν τὰς βάσεις του ἐντός τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ καὶ συντελοῦν, ἰδίως ἡ αὐξήσις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν ἐργαζομένων, εἰς τὴν εὐμάρειαν περὶ τὸ ἔτος 1920.⁴

9. Ἐκ τῆς ἐποχῆς 1920⁵ ἀποδέχεται πλήρως ἡ ἐπιστημονικὴ ὀργάνωσις τῆς ἐκμεταλλεύσεως (rationalism),⁶ ἡ ὁποία μετατρέπει τὴν ἐμπειρικὴν εἰς ἐπιστημονικὴν βιομηχανίαν. Αἱ ἐργατικαὶ ἐνώσεις κηρύσσονται παράνομοι, διαλύονται ἢ κινδυνεύουν νὰ διαλυθῶν,⁷ καθ' ὅτι ὁ ἔλεγχος τῆς ἐργοδοτικῆς κλάσεως ἐπὶ τῶν κρατικῶν ὀργάνων εἶναι μέγας. Οἱ ἐργοδοταὶ ἀπαιτοῦν πολλακτῆς μειώσεως. Ἀντιθέτως αἱ συνδικαλιστικαὶ ὀργανώσεις τῶν

ἐργατῶν ἀρνοῦνται νὰ ἀποδεχθῶν οἰανδήποτε μειώσιν. Τὴν λύσιν καὶ τὴν δικαίωσιν τῶν ἀπόψεων τῶν ἐργατικῶν ἐνώσεων θὰ δώσῃ τὸ ἔτος 1936 ὁ Keynes.⁸ Πάντως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κυριαρεῖ παντοῦ ἡ ἐργοδοσία διὰ τῶν «big business», τῶν τράστ, τῶν καρτέλ, τῶν φανερῶν ἢ κεκαλυμμένων συμφωνιῶν, ὁ δὲ συνδικαλισμὸς διέρχεται τὴν μεγαλυτέραν κρίσιν αὐτοῦ.⁹

Διὰ νὰ ἐξέλθῃ τῆς κρίσεως ὁ συνδικαλισμὸς ἐφαρμόζει τὴν πολιτικὴν τῆς παρουσίας,¹⁰ ἡ ὁποία οὐσιαστικῶς δὲν φέρει τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα, καθ' ὅτι ἡ ἐργοδοτικὴ κλάσις, ὡς ἰσχυροτέρα, ἐξουδετερώνει τὰς προσπαθείας. Ἄλλαχού ἀξιοῖ οὗτος ἐθνικοποιήσεις βασικῶν βιομηχανιῶν.¹¹

Γενικῶς μέχρι τοῦ ἔτους 1929, ἐνθ' ἡ οἰκονομικὴ εὐμάρεια συνεχίζεται, καὶ εἰσοδήματα τῶν ἐργαζομένων παραμένον στάσιμα ἢ ὀρισμένοι μόνον μισθοὶ ἀνέρχονται ἐλάχιστα¹² καὶ οὕτως ὑπολείπονται καταφανῶς τὸν μερίδιον, τὸ ὁποῖον ἔδει ὅπως ἀντιστοιχῇ εἰς τὸν συντελεστὴν «ἐργασίαν», καταδεικνυμένου τούτου καὶ ἐκ τῆς πολλαπλασιασθεῖσης παραγωγικότητος καὶ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ παραγομένων καὶ παραμενόντων ἀδιαθέτων προϊόντων.¹³ Εἰς τοῦτο, φυσικὰ, συνετέλεσε καὶ ἡ νομιματικὴ πολιτικὴ τῶν ἐτῶν 1919-1931, ἡ ὁποία κακῶς ἐπέδωκεν ἐφαρμογὴν χρυσοῦ κανόνος συγχρόνως μετὰ πολιτικῆς ἀντιπληθωρισμοῦ.¹⁴

Ἀμυνόμενος κατὰ τῆς ἰσχυρᾶς ἐργοδοσίας ὁ ἀποδυναμωθείς συνδικαλισμὸς προσπαθεῖ νὰ ἀνασυνταχθῇ ἐκ βάρθρων, ἐφαρμοζῶν ἐπιστημονικὰς μεθόδους ὀργανώσεως, ἐνθ' συγχρόνως ἀπευθύνεται ὁλοῦν καὶ περισσότερον πρὸς τὰ μεσαῖα στρώματα.¹⁵ Ἦδη αἱ σπουδαῖαι ἀποφάσεις λαμβάνονται ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου, αἱ δὲ ἀπεργαίαι—ὄταν ἐκδηλοῦνται—εἶναι περισσότερον γενικοῦ χαρακτήρος, καθ' ὃν χρόνον τὰ στοιχεῖα ἐπιτυχίας τῶν τεινῶν ὅπως μεταφερθῶν ἐκ τῶν μαζῶν τῆς μεγάλης βιομηχανίας εἰς ὀρισμένα στρατηγικὰ σημεῖα τοῦ δημοσίου τομέως.¹⁶

1. Lefranc, ἐνθ' ἄν., σ. 42.

2. Συνυπάρχουν, ὡσαύτως, δύο εἰσέτι συνδικαλιστικὰ ρεύματα: Ὁ κομμουνιστικὸς συνδικαλισμὸς τῶν Σοβιέτ μετὰ τὸ ἔτος 1917 καὶ ὁ χριστιανικὸς συνδικαλισμὸς. Ὁ τελευταῖος, ἐμφανισθεὶς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1908 καὶ ἰσχυροποιηθεὶς ἔκτοτε, διατηρεῖ σήμερον πρωτεύουσαν θέσιν ἐντός τοῦ δικτικοῦ καὶ τοῦ «τρίτου» κόσμου ὡς «Παγκόσμιος Συνομοσπονδία Ἐργασίας», Δελτίον Ἐθνοποιῶν Πληροφοριῶν *Ἐθνοποιῶν Κουσίτης*, Ἔτος Β', τευχὸς 8ον, 1970, σσ. 11-15.

3. Πολλάκις αἱ εἰσηγήσεις γίνονται δεκταὶ κατόπιν μεγάλων ἀγώνων καὶ χρήσεως βίαιων μέσων, ἀπεργιῶν, κτλ.

4. Orme W. Phelps, ἐνθ' ἄν., σ. 484.

5. Τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ ἀνακάλυξις τοῦ ηλεκτρικοῦ κινητήρος καὶ τῆς μηχανῆς ἐσωτερικῆς καύσεως προκαλοῦν τὴν δευτέραν βιομηχανικὴν ἐπανάστασιν.

6. A.N. Λαμασκηνίδου, ἐνθ' ἄν., σ. 131 ἑπ., F. W. Taylor: *Shop Management and Principles of Scientific Management*, N. Y. 1911, σ. 37, Perys S. Cohen: *Modern Social Theory*, Heinemann, London 1970, σ. 221 ἑπ.

7. Τὸ ἔτος 1920 ἡ ἀμερικανικὴ ὀμοσπονδία ἐργασίας (AFL) ἐκινδύνευσε νὰ διαλυθῇ, ἐνθ' ἡ γενικὴ συνομοσπονδία ἐργατῶν Γαλλίας ἐκηρύχθη παράνομος (Lefranc, ἐνθ' ἄν., σ. 44).

8. J. M. Keynes: *The General Theory of Employment Interest and Money*, Macmillan, 1936.

9. Orme W. Phelps, ἐνθ' ἄν., σ. 151 ἑπ.

10. Εἰς Γαλλίαν.

11. Εἰς Γερμανίαν.

12. J. R. Hicks, ἐνθ' ἄν., σ. 175.

13. Ἐμποδίζουσι τὴν διάθεσιν τῶν προϊόντων εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀγοράν, πλὴν τῶν ἄλλων, ὁ ἐθνικισμὸς τῶν κρατῶν καὶ ἡ ἐντοπία ἐργοδοτικὴ κλάσις, εἰς δὲ τὴν ἐσωτερικὴν, τὰ μέτρα προστασίας τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς ὑπὲρ τῆς βιομηχανίας εἰς βάρος ἀγροτῶν καὶ ἐργατῶν, με ἀποτελέσματα τὴν μείωσιν τῆς ἐνεργοῦ ζητήσεως καὶ τὴν ἐμάνσιν τῆς χρονίας ἀνεργίας καὶ ὑποαπασχολήσεως, ὡς καὶ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἀγροτικῆς κρίσεως, Orme W. Phelps, ἐνθ' ἄν., σ. 484 ἑπ.

14. Δ. Α. Δελιβάνη, ἐνθ' ἄν., σ. 325 ἑπ.

15. André Marchal: *Le Mouvement Syndical en France*, 1945, σσ. 76-78, Lefranc, ἐνθ' ἄν., σ. 61.

16. H. Brochier: «An Analysis of Union Models as Illustrated by French Experience» εἰς *The Theory of Wage Determination*, ἐνθ' ἄν., σ. 146.

Ἄλλ' ἡ ἀνεξέλεγκτος τακτικὴ τῆς ἐργοδοτικῆς κλάσεως¹ συμβάλλει καὶ αὐτὴ ἐν τῷ μέτρῳ τῆς εἰς τὴν κρίσιν τῆς Πέμπτῃς 24ης Ὀκτωβρίου 1929, αἱ δὲ κυβερνήσεις θὰ ἀναλάβουν ἔκτοτε ἐνεργῶς τὸν ἔλεγχον τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, περιορίζουσι τὴν σφαιρὰν δραστηριότητος τῆς ἐργοδοτικῆς κλάσεως, ἐνῶ διαπιστοῦν ταυτοχρόνως ὅτι ὁ ἐφαρμοζόμενος ἀντιπληθωρισμὸς δὲν βοηθεῖ τὴν οἰκονομίαν καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ παύσῃ ἡ συμπίεσις τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ ἰδιαίτερος τὸν μισθῶν, ὡς ὑπεστήριζον αἱ ἐργατικαὶ ἐνώσεις.

10. *Μετὰ τὴν κρίσιν.* Ὁ κεφαλαιοκρατισμὸς ἐξέρχεται τῆς κρίσεως ἔχων ὑποστῆν σοβάρως ἀπωλείας.² Ὁ συνδικαλισμὸς φοβεῖται τὰ ὀλοκληρωτικὰ καθεστῶτα, τὰ ὁποῖα ἐγκαθιδρύθησαν εἰς τὰς περισσότερον πληγείσας ἐκ τῆς κρίσεως χώρας, ἦτοι Γερμανίαν, Ἰταλίαν, ὡς καὶ εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Κεντρικὴν Εὐρώπην, καὶ ἀναζητεῖ εἰς τὰ κοινοβούλια ἐγγυήσεις ἐργατικῶν ἐλευθεριῶν, διότι διακρίνει εἰς τὸν ὀλοκληρωτισμὸν τὴν υπερτάτην ἀντίδρασιν ἀμύνης τῆς ἐν ἀπογνώσει ἐργοδοτικῆς κλάσεως,³ ἐνῶ ταυτοχρόνως ἀπαιτεῖ ὑψηλότερους μισθοὺς διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀπαραίτητον ἀγοραστικὴν δύναμιν.

Χαρακτηριστικόν, ἐν προκειμένῳ, δέον ὅπως θεωρηθῆ τὸ γεγονός ὅτι ὁ συνδικαλισμὸς, ἀντιμετωπίζων διαρκῶς τὰς ἰσχυρὰς ἀντιδράσεις μῆς συνεχῶς ὑπερτεροῦσας ἐργοδοτικῆς κλάσεως, παρέμεινε, κατὰ τὸ πλεῖστον, πιστὸς εἰς τὸ κοινωνικοοικονομικὸν σύστημα τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ, τοῦ ὁποῖου ἐθεώρει ἐαυτὸν ἀπαραίτητον στοιχεῖον.⁴

Ὅτως εἰς τὰς ΗΠΑ ἰδίως, ὅπου παρατηρεῖται ἡ μεγαλύτερα ἐξέλιξις τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ, ὁ συνδικαλισμὸς παρέμεινε μίᾳ συντηρητικῇ δυνάμει, ἐπιθυμοῦσα ὅπως ἰκανοποιηθῆ δι' ἁμέσων ὀλικῶν ἐπιτευγμάτων.⁵ Εἰδικότερον ἐζήτηε ὑψηλότερους μισθοὺς, ὀλιγωτέρας ὥρας καὶ καλυτέρας συνθήκας

ἐργασίας, ἐπιδιώκων τὰς ἀξίας τῶν μεσίων κοινωνικῶν στρωμάτων, καθ' ὃν χρόνον ἡ κυριαρχία τῆς ἀνοήτου καὶ περιορισμένης εὐθύνῃς ἐταιρείας, εἰς τὴν ὁποίαν ὑφίσταται ἀπολύτως ὁ χωρισμὸς μεταξὺ ἰδιοκτησίας καὶ διευθύνσεως (ἐλέγχου),⁶ ἐδέσποζε τῆς μορφῆς ταύτης τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ.

Ὡς ἐκ τούτου, ὁ συνδικαλισμὸς πιστὸς εἰς τὰς ἐργατικὰς ἐλευθερίας παρέχει συνδρομὴν εἰς τὰς ὀδικτικὰς χώρας κατὰ τὸν συμμάχων τοῦ ἄξενος, συνεργαζόμενος μετὰ τῶν δημοσίων ἀρχῶν διὰ τὴν ἐπιτάχυνσιν τοῦ ρυθμοῦ τῆς πολεμικῆς παραγωγῆς. Ὁ πόλεμος ἐκσπᾷ καθ' ἣν στιγμὴν παρατηρεῖται αἰσθητὴ ἰσχυροποίησις τοῦ συνδικαλισμοῦ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πολέμων βελτιώνει τὴν λειτουργίαν του, διαδηλώνει συνεχῶς τὴν πίστιν του εἰς τὸ κράτος καὶ ἐπιθυμεῖ μεγαλύτερον κρατικὸν σχεδιασμὸν τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ τομέως εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς δημοκρατικῆς λειτουργίας τῆς πολιτείας.⁷

11. *Ἡ μεταπολεμικὴ ἐποχὴ.* Μεταπολεμικῶς παρατηροῦνται αὐξήσις ἀπασχολήσεως καὶ περιορισμὸς τῆς ἀνεργίας, ἐθνικοποιήσεις καὶ ἐπεξεργασίαι ἐθνικῶν κυβερνητικῶν σχεδίων,⁸ περιορισμοὶ ἢ ἀποκλεισμοὶ ἐκ τῶν ζωτικῶν διὰ τὴν οἰκονομίαν τομέων τῶν ἰδιωτικῶν μονοπωλίων, ὡς καὶ ἐπικράτησις τοῦ θεσμοῦ τῶν συλλογικῶν διαπραγματεύσεων,⁹ πάντων τούτων ἀποτελούντων ἀνέκαθεν βασικὰ αἰτήματα τῶν ἐνώσεων.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἡ ὀλονὲν αὐξανομένη παραγωγὴ, ὀφειλομένη καὶ εἰς τὰς νέας τεχνολογικὰς ἐξελίξεις, συναντᾷ ὄλον καὶ μεγαλύτερας δυσκολίας, ὅπως προσαρμοσθῆ τὴν κατανάλωσιν εἰς τὰ ἰδικὰ τῶν μέτρα, διὰ τῆς ἐξευρέσεως νέων ἀγορῶν, διεξόδων ἀπορροφήσεως τῆς ἀρρυθμοῦ παραγωγῆς καὶ ἰκανοποίησεως τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν τῶν ἀνθρώπων.¹⁰ Ἐπίσης τὸ κράτος, μέσῳ τῆς κρατικῆς πολιτικῆς, ἐπιδιώκει ὅπως ἀποφευγῆ τὰς δυσარέστους οἰκονομικὰς ἐξελίξεις διὰ τῆς προσαρμογῆς ὀλων τῶν οἰκονομικῶν μεγεθῶν κατὰ τὸ δυνατόν ἐντὸς ἐλεγχόμενων πλαισίων. Καὶ ὁσάκις ἡ προσαρμογὴ

1. Ἡ κοινωνικὴ κλάσις εἰς τὸ κεφαλαιοκρατικὸν σύστημα ἐπιδιώκει τὸ ἴδιον αὐτῆς συμφέρον ἀντὶ πάσης θυσίας, καὶ καταπολεμῆ πᾶσαν ἐτέραν κοινωνικὴν πιεστικὴν ὁμάδα, ἡ ὁποία ἴσταται ἀντιμέτωπος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν τῆς, ἀν καὶ δὲν δύναται νὰ ἐπιστρατεύσῃ ὅλους ὅσοι διατελοῦν ὑπὸ τὰς αὐτὰς οἰκονομικὰς συνθήκας, καθ' ὅσον πολλοὶ ἐξ αὐτῶν δὲν ἔχουν συνειδήσιν τῆς καταστάσεώς των.

2. Κατὰ τὸν Keynes ὁ κεφαλαιοκρατισμὸς ἀλλάσσεται, πλεόν, ἐκ τοῦ καταναγκασμοῦ καὶ τῆς ἀκαμψίας τῆς ἐλευθερίας δράσεως, χωρὶς νὰ περιπέσῃ εἰς τοὺς καταναγκασμοὺς τοῦ κολλεκτιβισμοῦ.

3. Lefranc, ἐνθ' ἄν., σ. 66.

4. Leon Litwack: *The American Labor Movement*, Prentice-Hall Inc., N.Y. 1962, σ. 26. Ἄλλωστε ὁ συνδικαλισμὸς διεχώρισε τὴν θέσιν του ἐναντὶ τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων λίαν ἐνωρῆς.

5. Κατὰ τὸν Keynes, διὰ νὰ ἐξελεθῶμεν ἀπὸ τὴν ἰσορροπίαν ὑποαπασχολήσεως ἀπαιτοῦνται οὐχὶ πτόσις μισθῶν ἀλλὰ αὐξήσις: κυκλοφορίας τοῦ χρήματος, ἐνεργῶ ζήτησεως, μακροπρόθεσμον πιστώσεων, ἐπενδύσεων, κτλ., μέτρα οἰκονομικῆς πολιτικῆς.

6. Κατὰ τὸν Schumpeter, ἡ κεφαλαιοκρατικὴ ἐξέλιξις ἀντικατέστησε τὸν τοῖχον καὶ τὰς μηχανὰς τοῦ ἐργασιαίου δι' ἐνὸς πακέτου μετοχῶν, μειώσασα τὴν ἐννοίαν τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, ἡ ὁποία τείνει νὰ παρεχωρήσῃ τὴν θέσιν τῆς εἰς τὴν ἐννοίαν τῆς κοινωνικῆς ὑπηρεσίας.

7. Gunnar Myrdal: *Beyond the Welfare State*, Yale University Press, New Haven 1960, σ. 86.

8. Charles P. Kindleberger: *Europe's Postwar Growth: The Role of Labor Supply*, Harvard University Press, Cambridge 1967, σ. 225.

9. R.E. Walton and R.B. Mckersie: *A Behavioral Theory of Labor Negotiations*, McGraw-Hill Inc., 1965, Διεθνῆς Γραφεῖον Ἐργασίας: *Αἱ συλλογικὰ διαπραγματεύσεις*, μετάφρασις Νικ. Πολυζῶν, Ἀθήναι 1965.

10. Σήμερον εἶναι καταφανὴς ὁ ρόλος τοῦ παραγοῦ, ὁ ὁποῖος, ἴδιος διὰ τῆς ἰσχυρῆς καὶ τῆς διαφημίσεως, ἐπιτυγχάνει τὴν δημοφιλίαν νέων ἀναγκῶν, ὡς καὶ τὴν πηδάλωσιν τῶν καταναλωτῶν.

σημαίνει μείωσιν παραγωγῆς, τότε ἡ κυβερνητική πολιτική εὐρίσκει ἀντιθέτους τās ἐνώσεις τῶν εργαζομένων εἰς τοὺς τομείς τούτους τῆς οἰκονομίας, τῶν ὁποίων σχεδιάζεται ἡ μείωσις τῆς παραγωγῆς.

Ἡ τοιαύτη ὁλονὲν αὐξανομένη κρατική παρέμβασις συμβάλλει οὕτως εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ εἰς κρατικὸν κεφαλαιοκρατισμὸν, ὅπου, ἰδίως εἰς τās ΗΠΑ, οἱ εργαζόμενοι εἰς ὀρισμένους βιομηχανίας, ὡς τὰ μεσαία κοινωνικά στρώματα, ἐπέτυχον νὰ ἀπολαμβάνουν ὑψηλὰς παροχάς. Ἐπίσης οἱ «κρατικοὶ λειτουργοὶ» καὶ οἱ «ειδικοί σύμβουλοι»,¹ ἴητοι οἱ τεχνοκράται, ὁλονὲν καὶ περισσότερον ἐπιβάλλουν τās ἀπόψεις των εἰς τās διενέξεις τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων ἢ κλάσεων,² ἐξουδετερῶντες πολλὰκίς τās θελήσεις τῶν αἰρέτων κρατικῶν ὀργάνων καὶ ἐπιτυχάνοντες διαρκῶς ὑψηλότερα εἰσοδήματα διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των. Οὗτοι σήμερον θεωροῦνται ὅτι ἀποτελοῦν τὴν γραφειοκρατίαν τῆς γραφειοκρατίας καὶ συναντῶνται οὐχὶ μόνον εἰς τās κεφαλαιοκρατικές, ἀλλὰ καὶ εἰς τās κομμουνιστικές χώρας.³

Κατὰ τὸν Καθηγητὴν Gunnar Myrdal,⁴ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ welfare state⁵ ἐντὸς τῆς δημοκρατίας εἶχε κατ' ἀρχὰς τὴν μορφήν τῆς οἰομένης ἐλευθέρως πολιτείας μαζικῆς πτωχείας, κοινωνικῆς ἀκαμψίας καὶ ἀνομοίων ἐκτακτικῶν διὰ τοὺς πολίτας. Διήλθε μίαν περίοδον ἐκ τῆς οποίας ἐξέλιπεν ὁ παλιὸς αὐτοματισμὸς διὰ μίαν ἀλληλουχίαν αὐξουσῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν παρεμβάσεων καὶ, ἐκ τοῦ λόγου τούτου, διαλείπομένων προσπαθειῶν ἐν τῷ συντονισμῷ των ὑπὸ τὸν σχεδιασμὸν, τέλος δὲ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν παρούσαν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει ἡ αὐξήσις τῆς ἀμέσου παρεμβάσεως τοῦ κράτους,⁶ ἂν καὶ τοῦτο σήμερον εἶναι μόνον μερικῶς υπεύθυνον διὰ τοὺς κοινωνικοὺς ἐλέγχους, ὑπὸ τὸν καθεστῶς τῶν ὁποίων διαβιῶμεν. Ἡ κατάστασις αὕτη ἀποτελεῖ μεταβατικὴν περίοδον πρὸς ἓν περισσότερον τέλειον, δημοκρατικὸν «κράτος εὐημερίας», καθ' ὃν χρόνον ὁ συντονισμὸς καὶ ὁ σχεδιασμὸς γίνεται περισσότερον ἀκριβῆς ὑπὸ τὴν αὐξουσαν πίεσιν τῆς κρατικῆς παρεμβάσεως, ἥτις πλέον ὀθετεῖ γενικὴς κανὼν πλαιοῖον πρὸς προστασίαν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ δροῦν

αἱ κοινωνικαὶ ὁμάδες συμφερόντων⁷ δι' ὀργανωμένης συνεργασίας καὶ συλλογικῶν συμβάσεων.

12. Ἡ σύγχρονος ἔνωσις. Ἦδη εἰς τās συλλογικὰς διαπραγματεύσεις μετατίθενται δι' ἐπίλυσιν ὅλα τὰ προβλήματα, τὰ ὁποία ἀνακύπτουν εἰς τās συμβατικά καὶ λοιπὰς σχέσεις εργαζομένων καὶ ἐργοδοτῶν.⁸ Ἐπομένως, ἀνεῦ τῆς ὑπάρξεως τοῦ συνδικαλισμοῦ ὡς μηχανισμοῦ ἀπὸ πλευρᾶς εργαζομένων, βοηθοῦντος τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς ἐλλείψεως κινητικότητος τῆς ἐργασίας καὶ προσφέροντος δύναμιν ἐναντιώσεως εἰς τās ἀπαιτήσεις μίᾶς δρώσης, ἰσχυρᾶς καὶ ἠνωμένης ἐργοδοτικῆς κλάσεως,⁹ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ λειτουργία τοῦ θεσμοῦ τῶν συλλογικῶν διαπραγματεύσεων, ὡς στοιχεῖον τῆς ἐννοίας τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ. Ὅμως, ἐντὸς τοῦ κράτους εὐημερίας οἱ οἰκονομολόγοι διαπιστοῦν στασιμότητα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν εργατικῶν ἐνώσεων.¹⁰

Σήμερον πάντως ἡ ἀρχὴ τῶν συλλογικῶν διαπραγματεύσεων θεωρεῖται μέγα ἐπίτευγμα τοῦ εργατικοῦ συνδικαλισμοῦ.¹¹ Αὕτη εἰσαγὴ ἐπὶ ἐθνικῷ ἐπίπεδον ἓνα νέον παράγοντα, τὸ γενικὸν ἐπίπεδον τιμῶν,¹² πρὸς τὸ ὁποῖον ἀποβλέπουν ὅλοι αἱ συνδικαλιστικαὶ ἐνώσεις, εἰς τὴν προσπάθειαν των ὅπως ἐξασφαλίσουν ὁμοίας ὀριαίας ἀξήσεις μισθοῦ δι' ὅλους τοὺς εργαζομένους, καθ' ὃν χρόνον προσπαθοῦν ὅπως συμβιβάζουν ταῦτα μετὰ τῆς σταθερότητος τῶν τιμῶν. Οὕτως εἰς τὴν διάρθρωσιν τῶν μισθῶν ἡ ἐπίδρασις τοῦ συνδικαλισμοῦ ὑπῆρξεν ἐνεργητική, ἂν καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὡς ἀναγάρφουν οἱ Reynolds καὶ Taft,¹³ θὰ ἐκπλήξη πολλοὺς οἰκονομολόγους. Εἰς τὴν πορείαν μίαν πληθωριστικῆς λειτουργίας τῆς οἰκονομίας αἱ ἐνώσεις ἐπιδιώκουν νὰ ἀποτρέψουν ὅπως τὰ μέλη των μετατραποῦν εἰς θύματα τῶν πληθωρισμοῦ.¹⁴

Εἰς τοῦτο ἀποσκοποῦν ὁ συνδικαλισμὸς ἐμείωσε

7. John H.G. Pierson: *Insuring Full Employment*, The Viking Press, New York 1964, σ. 54 ἐπ.

8. Orme W. Phelps, ἐνθ' ἄν., σ. 243 ἐπ. Ἡ πλέον καταπληκτικὴ μεταβολὴ τῶν τελευταίων 25 ἐτῶν εἰς τὸν οἰκονομικὸν τομεῖα τῶν σχέσεων εργατῶν ὑπῆρξεν ὁ αὐξανόμενος ἀριθμὸς τῶν ἐκτὸς τοῦ μισθοῦ (ὑπὸ στενῆν ἔννοιαν) παροχῶν (fringe benefits) (O. W. Phelps, σ. 258).

9. UNESCO, ἐνθ' ἄν., σ. 705.

10. Galbraith, ἐνθ' ἄν., σ. 266 καὶ 279.

11. R.W. Baldwin, ἐνθ' ἄν., σ. 200.

12. Ἡ εὐθύνη τῶν ἐνώσεων ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ἐπίπεδον τιμῶν ἀποτελεῖ μόνον μέρος τοῦ σχήματος «συνηνομένης ἢ ἐποικοδομητικῆς συνδικαλισμοῦ» (Goetz-Girey: *La Pensée Syndicale Française, Militants et Théoriciens*, 1948), Jean Marchal: «Wage Theory and Social Groups» εἰς *The Theory of Wage Determination*, ἐνθ' ἄν., σ. 150, R.W. Baldwin, ἐνθ' ἄν., σ. 188.

13. L. G. Reynolds and C.H. Taft: *The Evolution of Wage Structure*, Yale University Press, New Haven, Conn. 1956, σ. 194.

14. Ἡ μετριοπάθεια τῶν γερμανικῶν εργατικῶν ἐνώσεων εἰς ἀπαιτήσεις μισθῶν ὑπῆρξεν καταπληκτικὴ τὸ ἔτος 1964 (Ch.P. Kindleberger, ἐνθ' ἄν., σ. 217 ἐπ.).

1. Employment Act of 1946, USA, Section 4 εἰς J.H.G. Pierson, ἐνθ' ἄν., σ. 295 ἐπ.

2. John Kenneth Galbraith: *The New Industrial State*, Penguin Books, 1967, σ. 296.

3. UNESCO, ἐνθ' ἄν., σ. 699, James Burnham: *The Managerial Revolution*, 1940, Milovan Djilas: *The New Class*, 1957.

4. Gunnar Myrdal, ἐνθ' ἄν., σ. 92 ἐπ.

5. Lady Williams, ἐνθ' ἄν., σ. 7-119, *Everyman's Dictionary*, ἐνθ' ἄν., σ. 444. Ἦδη τὸ «κράτος προνοίας» ἔχει σήμερον ἀντικατασταθῆ ὑπὸ τοῦ «κράτους εὐημερίας».

6. Τὸ σφῆριζος καὶ ἡ εὐκαμψία τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὁποία φέρει ἡ ἐγκαιρὸς χρησιμοποίησις ὑπὸ τοῦ κράτους τῶν ὑπὸ τοῦ Keynes ἀποδειχθέντων τεχνικῶν μέσων.

τὰς ἐνδοβιομηχανικὰς διαφορὰς μισθοῦ, ἐνθ' συγχρόνως διηρῶν τὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν βιομηχανιῶν, τίθων νὰ καταστήσῃ τοὺς πλουσίους ἐργάτας πλουσιωτέρας.¹ Τοῦτο δέον ὅπως θεωρηθῆ ἄποτέλεσμα τῆς ἀναγωγῆς ὑπὸ τῶν ἐπιστημονικῶν τμημάτων, τὰ ὁποῖα διατηροῦν αἱ ἐνώσεις,² τῆς ἀπόψεως κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κατανομή τῆς ἀμοιβῆς τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς δέον νὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐν αὐτῇ πραγματικῇ συμβολῇ ἐνὸς ἐκάστου τούτων.³

Ὁ συνδικαλισμός, κατανοήσας τὴν σημασίαν τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς, δέχεται ὅτι ἡ εὐημερία τῶν ἐργαζομένων ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν καρπῶν τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς οικονομικῆς ἐπεκτάσεως καὶ οὐχὶ ἄλλως καὶ μόνον ἐκ τῆς ἐξασφαλίσεως ἐνὸς ἰκανοποιητικοῦ μεριδίου ἐκ τῶν καρπῶν τούτων.⁴ Ὡσαύτως πέραν τούτου οἱ συνδικαλισταὶ ἡγέται, διαπιστώσαντες τὴν μεγάλην ἀξίαν τῆς μορφώσεως, συμβάλλουν διὰ τῶν ἐργατικῶν ἐνώσεων εἰς τὴν ἀνοδὸν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς γενικωτέρας κρατικῆς πολιτικῆς, ἐξασφαλίζουσιν τὴν πλήρη ἢ τὴν καλύτεραν ἀπασχόλησιν.⁵ Ἡ ἀντικατάστασις ὁμοῦ τῶν βαρειῶν ἐργασιῶν ὑπὸ μηχανῶν, ἡ μετατόπισις τῶν ἐργαζομένων εἰς αὐτὰς πρὸς περισσότερο ἐιδικευμένους ἢ διευθυντικὰς ἐργασίας, ὡς καὶ ἡ ἀπασχόλησις τῶν ἐργαζομένων εἰς ὀριστεύουσας βιομηχανικὰς πλήρως προηγμένους τομεῖς τεχνολογίας καὶ ἠλεκτρονικῶν, ὅπου οὗτοι θεωροῦν ἑαυτοὺς ὡς συνδεδεμένους περισσότερο μετὰ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ δὲν συνδικαλιζοῦνται,⁶ ἀπέδειξεν ὅτι τὸ νέον βιομηχανικὸν σύστημα, εἰς ἐν ἐξελιγμένον αὐτοῦ στάδιον, ἀποδεικνύεται δυσμενὲς διὰ τὴν ἀντηρότητα τῶν ἐργατικῶν ἐνώσεων. Ἡ ἐργατικὴ ἔνωσις τῆς ἐπιβλητικῆς δράσεως συνδέεται μετὰ μιᾶς ὀριστεύουσας περιόδου τῆς ἀναπτύξεως τοῦ βιομηχανικοῦ συστήματος. Καὶ παραδόξως, ὡς παρατηρεῖ ὁ Galbraith,⁷ σκοποὶ τοὺς ὁποίους ἔθετε καὶ διὰ τοὺς ὁποίους ἐμάχετο δυναμικῶς—ὡς ὁ καθορισμὸς τῆς συνολικῆς ζήτησεως διὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ ὑψηλοτέρων πραγματικῶν

εἰσοδημάτων διὰ τὰ μέλη—, ὅπου ἐπετεύχθησαν, ἔχουν συμβάλει εἰς τὴν πτώσιν τῆς δυνάμεως τῆς ἐνώσεως, χωρὶς πάντως νὰ καταστῇ αὕτη ἄνευ σπουδαιότητος ἢ νὰ διαγραφῆ ὡς κοινωνικὴ δύναμις, ἢ νὰ παύσῃ νὰ εἶναι ἀπαραίτητος, ἢ καὶ χρήσιμος ἄκομμη, εἰς τὴν τεχνοδομήν καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ νέον βιομηχανικὸν κράτος.

Ἀπὸ τὸ β' Παγκοσμίου Πολέμου, ἡ ἀποδοχὴ τῶν ἐνώσεων ὑπὸ τῆς βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ἡ ἀνάπτυξις ἔκτοτε μιᾶς περιόδου σχετικῶς εἰρηλικῶν βιομηχανικῶν σχέσεων, ἔχουν χαίρεισθῆ ὡς ὁ τελικὸς θρίαμβος τῶν ἐργατικῶν ἐνώσεων.⁸

III. τελικὰ συμπεράσματα

13. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων καταδεικνύεται ὅτι ἡ ἐργατικὴ ἔνωσις ἀπέτελεσεν ἀπαραίτητον ὀργανικὸν στοιχείον τῆς λειτουργίας τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος ἐκ τοῦ ὁποίου ἀνεφύη, εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὁποίου συνετέλεσεν οὐσιωδῶς καὶ εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ὁποίου κατέτενε, περισσότερο ἴσως ἀπὸ κάθε ἄλλην κοινωνικὴν κλάσιν ἢ ὁμάδα, παλαιότερον μὲν οὐχὶ ἐνσυνειδήτως, ἤδη δὲ ἐνσυνειδήτως.

Πολιτικαὶ ἰδέαι περὶ ἐλέγχου καὶ διοικήσεως τῶν ἐπιχειρήσεων ὑπὸ τῶν ἐργατῶν, ἐκθρονίσεως τῶν ἐργοδοτῶν δι' ἐπαναστατικῶν μέσων καὶ ἀναλήψεως ὑπὸ τῶν ἐργατικῶν ἐνώσεων τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κινδύνου, ἐλάχιστα ἐπιδράσασαι κατὰ τὸ παρελθὸν ἐπὶ τῆς μεγάλῃς ἐργατικῆς δυνάμεως, ἔχουν πλήρως ἐγκαταλειφθῆ ὑπὸ τῶν ἐνώσεων ὡς ἄνευ πρακτικῆς ἀξίας καὶ ἀνεπιθύμητοι.

Σήμερον κυριαρχεῖ ἡ ἰδέα τῆς συλλογικῆς ἐπιλύσεως τῶν παρουσιαζομένων διαφορῶν εἰς τὰς σχέσεις τῶν πιστικῶν ὁμάδων, συμφετόχωντος ὡς τρίτου καὶ τοῦ κράτους, καθ' ὅσον αἱ ἐνώσεις ἐκπροσωποῦν κυρίως συμφέροντα παραγωγῆς, ὁ ὁποῖος πολλακτικῶς δὲν ἀποδέχεται τὰ δεδομένα τῆς ἀγορᾶς καὶ ἀντιμάχεται τὰ συμφέροντα τῆς ὀλότητος, θεωρουμένης ταύτης ὡς καταναλωτοῦ. Οὕτως ἡ ἐργατικὴ ἔνωσις θεωρεῖται ἀπαραίτητος καὶ καταδεικνύεται ἰκανὴ νὰ ἐπιζήσῃ εἰς ὅλας τὰς μορφὰς τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος καὶ ἐντὸς τῆς κοινωνίας τοῦ μέλλοντος, ἐπεκτεινομένη, μεταμορφουμένη, καλύπτουσα συμφέροντα καὶ νέων κοινωνικῶν ὁμάδων, καὶ ἀκολουθοῦσα τὰς ἐξελίξεις τοῦ κοινωνικοοικονομικοῦ συστήματος τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ, συνεχῶς προσαρμοζομένη καὶ ἀδιακόπως συμβάλλουσα καὶ ἐπιδρῶσα θετικῶς εἰς ταῦτα.

Πιστεύομεν ὅτι ἡ παρούσα ἐργασία θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ μύθου ὅτι ἡ ἐργατικὴ ἔνωσις ἀντιμάχεται τὸ κράτος σύστημα. Αἱ ἐργατικαὶ ἐνώσεις, ὅσῳκι ἀπαιτεῖται, ἀποδεικνύουν ἐμπράκτως ὅτι πάντοτε θεωροῦν τὴν ὑπαρξίν τοῦ συνδικαλιστικοῦ ἀρρήκτως συνδεδεμένην μετὰ τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος.

8. Galbraith, ἐνθ' ἄν., σ. 285.

1. Lloyd C. Reynolds: «The Impact of Collective Bargaining on the Wage Structure in the US» εἰς *The Theory of Wage Determination*, ἐνθ' ἄν., σ. 220.

2. Διὰ τῶν τμημάτων τούτων αἱ ἐνώσεις παρέχουν δωρεὰν συμβουλὰς πρὸς ὀριακὰς ἐπιχειρήσεις διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν.

3. Τοῦτο ἀσφαλῶς προϋποθέτει ἐλεύθερον ἔλεγχον τῶν λογιζομένων βιβλίων ὑπὸ τῶν ἐνώσεων τῶν ἐπιχειρήσεων.

4. UNESCO, ἐνθ' ἄν., σ. 1000.

5. J. H. Pierson, ἐνθ' ἄν., σ. 56, R. A. Gordon: *The Goal of Full Employment*, J. Wiley and Sons Inc., New York 1967.

6. Galbraith, ἐνθ' ἄν., σ. 273, Clark Kerr, John T. Dunlop, Frederick Harbison and Charles A. Myers: *Industrialism and Industrial Man*, Cambridge, Harvard Press 1960, σ. 292.

7. Galbraith, ἐνθ' ἄν., σ. 278. Ἡ μείωσις τῆς δυνάμεως τῶν ἐνώσεων ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν κατάρτησιν, εἰς ὀριστεύουσας χώρας, τῆς προστατευτικῆς ὑπὲρ αὐτῶν νομοθεσίας.